

Sprawozdanie roczne z realizacji Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w 2017 roku

I. Założenia metodologiczne

Sprawozdanie roczne z realizacji Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad (PSRB, Program) w 2017 roku jest trzecim dokumentem sprawozdawczym z realizacji *Programu*, a zarazem drugim przedstawiającym efekty działań podejmowanych na obszarze *PSRB* w ujęciu rocznym. Tym samym stanowi źródło wiedzy zarówno nt. realizacji *Programu* w 2017 roku, jak i umożliwia spojrzenie porównawcze na osiągnięte efekty oraz tempo wdrażania w dwóch ostatnich latach. Jest to tym bardziej istotne, że zapisy *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* nie przewidują dla wskaźników wartości pośrednich oraz docelowych, które stanowiłyby punkt odniesienia dla analizy stopnia realizacji *PSRB* przyjmując tym samym podejście, że o efektach realizacji *Programu* świadczyć będzie cykliczny monitoring wskaźników oraz dynamika ich zmian. Mając na uwadze powyższe, w całym procesie monitoringu *PSRB* za konieczne należy uznać spójne podejście metodologiczne, które umożliwi porównywanie i zestawianie ze sobą danych. Służą temu przyjęte w niniejszym opracowaniu analogiczne, jak w poprzednich dokumentach sprawozdawczych, zasady i źródła generowania danych oraz ich definicje.

Materiały wykorzystane w niniejszym *Sprawozdaniu rocznym z realizacji Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w 2017 roku* pochodzą z wielu źródeł. Formuła ich zestawiania tj. tabelarycznie informacje od gmin dotyczące poziomu realizacji wskaźnika, a opisowo dane uzupełniające pozyskane od innych podmiotów, ma na celu przedstawienie w sposób rzetelny, w możliwie najmniej zmienionej postaci zaraportowanych danych, aby umożliwić tym samym całościową ocenę zmian zachodzących na obszarze *PSRB*. Rozwiązanie takie jest spójne z przyjętą w *Programie* koncepcją systemu monitoringu zgodnie z którą proces monitoringu ma być oparty o system sprawozdań sporządzanych przez beneficjentów realizowanych w ramach *Programu* przedsięwzięć, a jednostki samorządu terytorialnego z obszaru *PSRB* zobowiązane są do składania okresowych informacji o stanie zaawansowania realizacji projektów obejmujących priorytety i działania wskazane w *Programie*. Dane

od jednostek samorządu terytorialnego z obszaru *PSRB* dostarczone zostały za pośrednictwem Urzędu Miasta i Gminy Lesko, który pełni funkcję koordynatora odpowiedzialnego za sprawne i terminowe raportowanie przez gminy informacji koniecznych z punktu widzenia przyjętych wskaźników monitoringu *PSRB*. Dane zestawione w niniejszym *Sprawozdaniu* pochodzą również od innych podmiotów publicznych do których Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego zwrócił się z prośbą o przekazanie informacji w analizowanym obszarze i okresie m.in. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW), Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego (PUW), Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP), Regionalnej Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie (RDLP), Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie (WIOŚ), Bieszczadzkich Schronisk i Hoteli PTTK, Polskiego Towarzystwa Turystyczno Krajoznawczego Oddział Bieszczadzki (PTTK), Bieszczadzkiego Parku Narodowego (BPN), Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej (PROT) oraz Podkarpackiego Zarządu Dróg Wojewódzkich (PZDW). Otrzymana liczba danych dostarczonych przez ww. urzędy oraz ich jakość potwierdziły dużą świadomość celów *PSRB*, a także lepsze zrozumienie metodologii przyjętej w procesie monitoringu *Programu*. Podczas przygotowania *Sprawozdania* wykorzystano również dane będące w zasobach własnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego i jego departamentów.

Kierując się przejrzystością dokumentu, jego spójnością i porównywalnością raportowania we wszystkich okresach, zachowano jego dotychczasowy układ oraz metodologię. Oznacza to, że w ramach wykazywanego w formie tabelarycznej wskaźnika co do zasady przedstawiano sumę wartości zadeklarowanych przez gminy¹ a ich uszczegółowienia oraz wyliczenia zamieszczano poniżej lub w przypadku dużej ilości danych w formie przypisów. Uzupełniając do analizy wskaźników wykazywano także dane otrzymane od ww. podmiotów publicznych i departamentów UWMP, które wpisują się w monitorowany obszar a w sytuacji takiej każdorazowo określano źródło pochodzenia danych.

Wartości wskaźników zawarte w niniejszym dokumencie zostały porównane do *Sprawozdania rocznego z realizacji Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*

¹ W *Sprawozdaniu* zawarto dane zadeklarowane przez JST z terenu *PSRB* o wartości innej niż „0” lub brak danych.

w 2016 r. Uwzględniają także zdiagnozowane podczas przygotowywania *Informacji na temat postępów w realizacji wskaźników Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w okresie styczeń – czerwiec 2017 r.* oraz niniejszego *Sprawozdania* omyłki będące wynikiem niewłaściwego zaraportowania danych, a także błędnego ich zaokrąglenia w *Sprawozdaniu rocznym z 2016 r.* Tym samym, zestawione tabelarycznie dane za 2016 i 2017 rok, służą zobrazowaniu postępów lub regresów w realizacji wskaźników.

W celu zachowania spójności niniejszego dokumentu z poprzednio przygotowywanymi *Informacjami/Sprawozdaniem*, oparto się na tożsamych założeniach metodologicznych. Przyjęto m.in., że ilekroć wskaźnik odnosi się do monitorowania poziomu udzielonego wsparcia (np. liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej), o zakwalifikowaniu danych do konkretnego okresu sprawozdawczego decydować będzie w szczególności data przyjęcia lub podpisania dokumentu, na podstawie którego przewidywane było jego finansowanie. Wprowadzenie powyższej reguły wykluczyło niebezpieczeństwo podwójnego ujmowania tych samych inwestycji/działań, a tym samym zwiększyło przejrzystość deklarowanych przez jednostki danych.

Z uwagi na fakt, że wsparcie może być udzielane na rzecz tych samych podmiotów wielokrotnie w ciągu danego okresu sprawozdawczego², a jego wartość rzeczowa lub finansowa może być różna³, przyjęta metodologia co do wskaźników monitorujących poziom udzielanego wsparcia przewidywała sumowanie deklarowanych przez gminy ilości np. w przypadku wskaźnika „Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła”. Sumowanie wartości znalazło zastosowanie także w przypadku wskaźnika dotyczącego całkowitej długości przebudowanych lub zmodernizowanych dróg. Z kolei w przypadku niektórych wskaźników odnoszących się do powierzchni np. przygotowanych terenów inwestycyjnych założono, że przyjęty system sumowania każdorazowo zadeklarowanych wartości mógłby prowadzić do sytuacji w której osiągnięty poziom wskaźnika wskazywałby nierealny jego obraz (np. więcej powierzchni objętej terenami inwestycyjnej niż jest w gminie), dlatego w celu uniknięcia takiej sytuacji weryfikowano każdą zadeklarowaną przez JST daną z zadeklarowaną uprzednio wartością. W celu uniknięcia podwójnego ujmowania

² Np. dwie darowizny: jedna w kwocie 1 000 zł, druga 1 500 zł dla tego samego podmiotu X.

³ Np. dotacja finansowa dla podmiotu X oraz bezpłatne użyczenie mu lokalu.

tych samych powierzchni przyjęto także, że deklarowany zakres wskaźnika może być wykazany tylko raz.

Z uwagi na większą liczbę danych zawartych w Centralnym Systemie Teleinformatycznym SL2014, a także wskazywany w systemie różny zasięg terytorialny realizowanych projektów (obszar całego województwa, obszar powiatu, czasami obszar gmin) postanowiono, że wskaźnik „Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie” będzie przedstawiany w oparciu o dane wygenerowane z bazy SL2014 wg kryteriów: miejsce realizacji projektu⁴ i forma prawna beneficjenta⁵. Dodatkowo, będzie on uzupełniany o informację wygenerowaną z bazy SL2014 dotyczącą liczby przedsiębiorstw, które podpisały umowy o dofinansowanie wg kryterium: siedziba beneficjenta⁶.

Pomimo zaproponowanej w *Informacji na temat postępów w realizacji wskaźników Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w okresie styczeń – czerwiec 2017* nowej metodologii wyliczenia niektórych wskaźników, w dalszym ciągu brakuje obiektywnych kryteriów i źródeł z których możliwe byłoby precyzyjne, wyczerpujące i adekwatne do przyjętych okresów sprawozdawczych monitorowanie liczby osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i szkoleniu, liczby zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych, a także stanu czystości wody w rzece San. Okazało się bowiem, że dla niektórych z ww. wskaźników przyjęty w *PSRB* horyzont czasowy przygotowania dokumentów sprawozdawczych jest odmienny aniżeli analizy przeprowadzane przez jednostki zewnętrzne. Tym samym, brak jest aktualnych informacji i/lub źródeł z których możliwe byłoby pozyskanie danych w przyjętych w ramach monitoringu *PSRB* czasookresach. Mając na uwadze powyższe trudności, w niniejszym

⁴ Woj. podkarpackie, powiaty: bieszczadzki, leski, przemyski, sanocki, gminy: 12 gmin *PSRB*.

⁵ Inne niepubliczne jednostki organizacyjne systemu oświaty - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; niepubliczne placówki systemu oświaty - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; niepubliczne szkoły podstawowe - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; przedszkola niepubliczne - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; przedsiębiorstwa państwowe - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; przedsiębiorstwa zagraniczne - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki akcyjne - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki cywilne prowadzące działalność na podstawie umowy zawartej zgodnie z Kodeksem Cywilnym - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki jawne - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki komandytowe - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki komandytowo-akcyjne - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki przewidziane w przepisach innych niż przepisy o spółkach - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki partnerskie - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo; spółki z o.o. - mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo.

⁶ Woj. podkarpackie, powiaty: bieszczadzki, leski, przemyski, sanocki, gminy: 12 gmin *PSRB*.

dokumencie postanowiono wykazać poziom realizacji ww. wskaźników zgodnie z dotychczasową praktyką, a także za zasadne uznać rekomendacje do ich doprecyzowania, zamiany lub uzupełnienia listy wskaźników *PSRB* o dodatkowe dane, które odzwierciedlą pełny obraz zmian zachodzących w ww. zakresie.

Niniejsze *Sprawozdanie* zawiera wnioskowaną przez członków Rady Programowej *PSRB* podczas pierwszego jej posiedzenia, analizę stopnia wykorzystania, przez podmioty realizujące przedsięwzięcia na obszarze *PSRB*, preferencji stworzonych w *Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*, a także Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie.

Mając na uwadze złożoność systemu monitoringu *PSRB*, opóźnienia powstałe w związku z raportowaniem danych, dużą ilość otrzymanych informacji, a także potrzebę ich wielokrotnego weryfikowania oraz doprecyzowywania w celu uniknięcia ewentualnych rozbieżności i wyeliminowania omyłek⁷, a także przeprowadzaną w tut. Urzędzie kontrolę Najwyższej Izby Kontroli pn. „*Realizacja wojewódzkich programów strategicznych „Bieszczady” i „Błękitny San”*”⁸, powstało opóźnienie w przygotowaniu niniejszego *Sprawozdania*. Nie wpływa ono jednak na jego aktualność oraz wartość. Dokument właściwie bowiem diagnozuje procesy społeczno-gospodarcze zachodzące na obszarze 12 gmin objętych *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad*, dostarcza wiedzy o potencjalach, ale i dylematach tego obszaru, a także dowodzi istnienia silnie rozwiniętej współpracy samorządów w regionie.

⁷ W tym będące wynikiem omyłek gmin w danych zadeklarowanych do *Sprawozdania z realizacji PSRB w 2016 r. oraz Informacji z realizacji PSRB w okresie 1 stycznia - 30 czerwca 2017 r.*

⁸ Okres przeprowadzanej kontroli NIK: 03.04.2018 r. - 10.07.2018 r.

II. Diagnoza społeczno – gospodarcza powiatów (z terenu których gminy zostały objęte *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad*)

Niniejsze opracowanie stanowi uzupełnienie przedmiotowej *Informacji* i szersze spojrzenie na obszar objęty interwencją *PSRB*. Pamiętać należy, że zakres przestrzenny *Programu* obejmuje obszar 12 gmin położonych na południowo-wschodnich krańcach województwa podkarpackiego, które zlokalizowane są w szczególności na terenie dwóch powiatów: bieszczadzkiego i leskiego, a także na części powiatów sanockiego i przemyskiego. Z tego też względu, mając na uwadze różny stopień rozwoju gmin w ramach powiatu oraz ich wpływ na wskaźniki odnoszące się do powiatu w ogóle, przedmiotową analizę postanowiono przedstawić wyłącznie z punktu widzenia dwóch powiatów (bieszczadzkiego i leskiego), które obszarowo w całości objęte są *PSRB*. Zauważyć przy tym należy również, że wiele danych prezentowanych przez statystykę publiczną generowanych jest wyłącznie na poziomie powiatu, nie zaś na poziomie gmin. Tym samym analiza zmian sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru objętego *PSRB* wymaga sięgnięcia do danych generowanych na poziomie powiatów.

Dane dostępne na portalu GUS-BDL zostały ułożone według priorytetów *PSRB* i dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2017 r.⁹ Dla wskaźników przeliczono średnią z dwóch ww. powiatów, którą porównano do średniej wojewódzkiej. Dodatkowo dokonano porównania danych pomiędzy powiatem bieszczadzkim a powiatem leskim.

1. Turystyka i Rekreacja

Szczególną rolę w rozwoju powiatu bieszczadzkiego i powiatu leskiego odgrywa turystyka, czego dowodem jest wskazanie jej jako pierwszego priorytetu *PSRB*.

W 2017 r. liczba turystycznych obiektów noclegowych¹⁰ w wymienionych dwóch powiatach wyniosła 200, co stanowiło 34,4% takich obiektów w województwie podkarpackim. Przeważał tutaj powiat leski, w którym zlokalizowano ich 134.

⁹ W zależności od dostępności danych.

¹⁰ Do obiektów noclegowych zaliczono hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, pola biwakowe, kempingi, obiekty do wypoczynku sobotnio-

W wymienionych powiatach zarejestrowano średnio 232,1 miejsc noclegowych na 1 000 ludności. Wartość tego wskaźnika zdecydowanie przewyższała średnią w tym zakresie dla województwa podkarpackiego, która wyniosła jedynie 15,49. Więcej miejsc noclegowych na 1 000 ludności zarejestrowano w powiecie leskim (310,01), niż w powiecie bieszczadzkim (154,24).

Również średnia liczba udzielonych noclegów na 1 000 ludności, w wymienionych dwóch powiatach, była zdecydowanie wyższa, niż średnia w województwie podkarpackim. W powiatach wyniosła ponad 22,57 tys. noclegów na 1 000 ludności, a w województwie podkarpackim zaledwie nieco ponad 1,59 tys. noclegów na 1 000 ludności. Wyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w powiecie leskim (30 177,58 udzielonych noclegów na 1 000 ludności), niż w bieszczadzkim (14 963,55 udzielonych noclegów na 1 000 ludności).

Zdecydowanie wyższe wartości, niż średnio w województwie podkarpackim, osiągnął również wskaźnik określający liczbę turystów korzystających z noclegów na 1 000 ludności. Dla województwa było to 576,23 osób, natomiast dla powiatu bieszczadzkiego 5 371,33 osób, a dla powiatu leskiego 7 171,17 osób.

2. Przedsiębiorczość

Na koniec roku 2017 r. liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w powiecie leskim i bieszczadzkim wynosiła 5 164, co stanowiło 3,01% podmiotów w województwie podkarpackim. Więcej podmiotów wpisanych do REGON funkcjonowało w powiecie leskim (3 024), niż w bieszczadzkim (2 140).

Wg stanu na 31 grudnia 2017 r. w wymienionych dwóch powiatach zarejestrowano w REGON 479 nowych podmiotów, co stanowiło 3,08% nowo zarejestrowanych podmiotów w województwie podkarpackim. Więcej takich podmiotów zarejestrowano w powiecie leskim (294), niż w powiecie bieszczadzkim (185). Wśród podmiotów nowo zarejestrowanych, podmioty działające w zakresie zakwaterowania i usług gastronomicznych stanowiły 14,8%, co było wielkością wyższą, niż w skali całego województwa (2,8%).

niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe, (kwatery prywatne do 1999 r.) i inne. Począwszy od danych za rok 2012 badanie KT-1 dotyczy wszystkich turystycznych obiektów noclegowych posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych. Również od danych za 2012 r. do turystycznych obiektów noclegowych ogółem doliczono kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne (kwatery prywatne) natomiast dane szczegółowe dla tych obiektów dostępne są od poziomu województwa (NTS-2), (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/metadane/metyka/2396#:>, 05.09.2018 r.).

W wymienionych powiatach 4 128 osób fizycznych prowadziło w roku 2017 działalność gospodarczą, co stanowiło 3,3% osób fizycznych, prowadzących działalność gospodarczą w województwie podkarpackim. Więcej takich osób występowało w powiecie leskim (2 450 osób), niż w powiecie bieszczadzkim (1 678 osoby). Spośród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w wymienionych powiatach 602 osoby (10,6%) prowadziło działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. W skali województwa podkarpackiego zaledwie 2,82% spośród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą prowadziło ją w zakresie zakwaterowania i usług gastronomicznych.

Istotnym elementem z punktu widzenia równoważenia rozwoju gmin, ale i przedsiębiorczości jest właściwe gospodarowanie przestrzenią. Służą temu miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których wskazuje się tereny i określa dla nich przeznaczenie np. pod inwestycje. Tymczasem udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w województwie podkarpackim wyniósł w 2017 r. zaledwie 8,9%. W wymienionych dwóch powiatach udział ten był znacznie niższy i wyniósł średnio 2,55% powierzchni tych powiatów. Większy udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem zanotowano w powiecie leskim (3,3%), niż w powiecie bieszczadzkim (1,8%).

3. Kapitał ludzki i społeczny

Na koniec 2017 r. liczba ludności¹¹ w powiatach bieszczadzkim i leskim wynosiła 48 497 osób, co stanowiło 2,27% ludności województwa. Więcej mieszkańców zamieszkiwało w powiecie leskim (26 606 osób), niż w powiecie bieszczadzkim (21 891 osób).

W wymienionych powiatach zdecydowanie dominowały osoby w wieku produkcyjnym (63,48%, przy średniej dla województwa wynoszącej 62,34%). Osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 19,48% (w województwie 19,29%). Najmniejszą grupę, zarówno wśród mieszkańców powiatów bieszczadzkiego i leskiego (17,03%),

¹¹ Ludność - ogół osób (ogółem lub według określonych cech) zamieszkałych na stałe w danej jednostce administracyjnej i rzeczywiście tam przebywających oraz osób przebywających czasowo ponad 3 miesiące w tej jednostce, których stałym miejscem zamieszkania jest inna gmina w kraju (<http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystycepublicznej/3917,pojecie.html?pdf=1>, 19.09.2018 r.).

jak i województwa podkarpackiego (18,28%) stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym.

W 2016 r.¹² w wymienionych powiatach średni odsetek dzieci w wieku 3-4 lata, objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 63,7%. Był to znacznie niższy odsetek, niż w skali województwa (70,8%). Wyższą wartość tego wskaźnika zanotowano w powiecie bieszczadzkim (66,8%), niż w powiecie leskim (60,6%).

Szczególne znaczenie w kształceniu dostosowującym do zmieniających się potrzeb rynku pracy posiada kształcenie zawodowe. W wymienionych powiatach w 2016 r.¹³ funkcjonowały 4 szkoły średnie zawodowe, co stanowiło 3,44% takich szkół w województwie podkarpackim. Więcej szkół średnich zawodowych było zlokalizowanych w powiecie leskim (3 szkoły), niż w powiecie bieszczadzkim (1 szkoła). W wymienionych powiatach uczniowie średnich szkół zawodowych stanowili średnio 42,5% wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych ogółem. Był to odsetek niższy, niż w skali całego województwa, który wynosił 43,3%.

W 2017 r. w powiatach bieszczadzkim i leskim występowało zróżnicowanie stopy bezrobocia: od 15,3% w powiecie bieszczadzkim, do 17,6% w powiecie leskim. Średnia stopa bezrobocia rejestrowanego dla wymienionych powiatów wyniosła 16,45%, co było wartością wyższą od średniej dla województwa (9,7%).

4. Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska

Wymienione powiaty charakteryzowały się słabo rozbudowaną infrastrukturą, zarówno w zakresie dostępności (w szczególności drogowej), jak i w zakresie ochrony środowiska.

Według stanu na koniec 2017 r. w powiatach bieszczadzkim i leskim długość dróg gminnych o nawierzchni twardej wynosiła 166,5 km, co stanowiło 2,15% takich dróg w województwie. Natomiast długość dróg gminnych o nawierzchni gruntowej w tych powiatach wynosiła 643,9 km, co stanowiło 16,47% dróg gminnych gruntowych w województwie podkarpackim. Zdecydowanie więcej dróg gminnych o nawierzchni gruntowej było zlokalizowanych w powiecie bieszczadzkim (578,1 km), niż w powiecie leskim (65,8 km).

W wymienionych powiatach długość dróg powiatowych o nawierzchni twardej wynosiła 307,8 km, co stanowiło 4,78% takich dróg w województwie. Długość dróg

¹² Ostatnie dostępne dane.

¹³ Ostatnie dostępne dane.

powiatowych o nawierzchni gruntowej wynosiła łącznie w tych powiatach 24,9 km (9,76% takich dróg w województwie). Więcej dróg powiatowych o nawierzchni gruntowej występowało w powiecie bieszczadzkim (19,5 km), niż w leskim (5,4 km).

W 2017 r. ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w wymienionych powiatach stanowiła średnio 52,3% ogólnej liczby ludności w tych powiatach. Była to wielkość znacznie niższa od średniej dla województwa podkarpackiego, która wynosiła 73,9%. W powiecie leskim odsetek ten był wyższy (54,5%), niż w powiecie bieszczadzkim (54,5%).

W 2016 r.¹⁴ w wymienionych dwóch powiatach niższy, niż w województwie podkarpackim, był również odsetek ludności korzystającej z kanalizacji w ogóle ludności. Dla powiatów wyniósł on 50,15%, a dla województwa podkarpackiego 69,7%. Wyższy odsetek ludności korzystającej z kanalizacji zarejestrowano w powiecie leskim (51,7%), niż w bieszczadzkim (48,6%).

W powiatach bieszczadzkim i leskim zanotowano również niższy, niż średnio w województwie podkarpackim, udział osób korzystających z wodociągu. W 2016 r.¹⁵ udział ten w podkarpackim wyniósł 80,9%, a średnio w wymienionych powiatach 65,45%. Wyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w powiecie bieszczadzkim (71,5%), niż w powiecie leskim (59,4%).

W wymienionych powiatach występował bardzo porównywalny udział obszarów prawnie chronionych w ogólnej powierzchni powiatów, począwszy od 100% w powiecie bieszczadzkim, do 98,2% w powiecie leskim.

¹⁴ Ostatnie dostępne dane.

¹⁵ Ostatnie dostępne dane.

III. Analiza wskaźników *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*

1. Priorytet TURYSTYKA I REKREACJA

Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej	11	15	21	10

Wskaźnik Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej na dzień 31 grudnia 2017 roku został osiągnięty na poziomie **21 obiektów**.

Realizację niniejszego wskaźnika zadeklarowały następujące JST: Gmina Czarna - 1 obiekt, Gmina Komańcza - 1¹⁶, Miasto i Gmina Lesko - 4¹⁷, Gmina Olszanica - 1, Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne - 2¹⁸, Miasto i Gmina Zagórz - 1¹⁹.

Ponadto z informacji przekazanej przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Krośnie wynika, iż w 2017 r. zrealizowano 9 przedsięwzięć wpisujących się w *Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad* na łączną kwotę

¹⁶ Gmina zadeklarowała modernizację ścieżki przyrodniczo-historycznej Gminy Komańcza o wartości 1 500 zł (promocja UG).

¹⁷ W VI 2017 r. zostało zakończone zadanie pn. „Budowa zaplecza socjalno-sanitarnego i magazynowego przy kompleksie sportowym w Lesku”, wartość zadania: 1 404 903 zł, dofinansowanie ze środków Ministerstwa Sportu i Turystyki: 400 000 zł. Zaplecze pełni funkcję pomocniczą dla basenu zewnętrznego (szatnie, natryski) oraz sezonowego sztucznego lodowiska (magazynowanie elementów lodowiska poza sezonem zimowym). W ramach zadania „Budowa Kompleksu Sportowo-Rekreacyjnego w Lesku – etap II” powstały dwa boiska piaszczyste: do piłki nożnej i siatkówki oraz plac zabaw dla dzieci. Zadanie realizowane jest z dofinansowaniem Ministerstwa Sportu i Turystyki.

¹⁸ Gmina Ustrzyki Dolne przeznaczyła ze środków własnych kwotę 278 399,43 zł na lodowisko miejskie, oraz 18 154,80 zł na siłownię plenerową przy SP 2.

¹⁹ 14 listopada 2016 roku Gmina Zagórz podpisała umowę o dofinansowanie dla zadania pn.: „Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Zagórz” w ramach *RPO WP 2014-2020*, działanie 3.2 *Modernizacja energetyczna budynków*. Prace objęły również pomieszczenie sali gimnastycznej przy budynku Szkoły Podstawowej, ul. Piłsudskiego 70. Termin zakończenia projektu to 30.11.17 r.

624 204,50 zł. Szczegółowe dane w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Wykaz przedsięwzięć w zakresie turystycznego udostępniania lasu przez nadleśnictwa znajdujące się na terenie gmin objętych *PSRB*.

Lp.	RDLP	Nadleśnictwo	Nazwa zadania	Efekt rzeczowy	Poniesione nakłady finansowe na koniec 2017 r.[zł]	Data rozpoczęcia robót	Data zakończenia robót
1.	Krosno	Baligród	Budowa ścieżki turystycznej Rabe	1634m	198 938,77	30.03.2017	30.11.2017
2.	Krosno	Baligród	Budowa tablic dydaktycznych przy ścieżce turystycznej Rabe	10szt	28 292,50	15.10.2017	05.12.2017
3.	Krosno	Bircza	Budowa ścieżki przyrodniczo edukacyjnej Arłamów	1534m	135 144,69	01.01.2016	30.11.2017
4.	Krosno	Cisna	Budowa miejsc postojowych wraz z wypos. przy wiacie turystycznej w Leśnictwie Buk	401m2	68 399,95	01.01.2017	07.12.2017
5.	Krosno	Cisna	Budowa wiaty przeciwdeszcz. LKP z miejscem na ognisko przy wieży widokowej Jeleni Skok	35m2	30 768,65	01.01.2017	29.12.2017
6.	Krosno	Cisna	Wykonanie panoram widokowych z wieży Jeleni Skok	1szt	8 000,00	01.01.2017	29.12.2017
7.	Krosno	Cisna	Budowa ścieżki rowerowej	10 000m	68 979,00	01.10.2017	
8.	Krosno	Cisna	Bud. Wiat Roztoki, Krzywe, Smerek	3szt	12 915,00	01.10.2017	
9.	Krosno	Stuposiany	Budowa toalety publicznej LKP Lasy Bieszczadzkie wraz z bezodpływowym zbiornikiem ścieków	17m2	72 765,94	15.05.2017	31.07.2017
Razem					624 204,50		

Źródło: Dane dostarczone przez Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych w Krośnie

Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych²⁰

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych	12	19	29	17

Wskaźnik **Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych** na dzień 31 grudnia 2017 roku został osiągnięty na poziomie **29**.

W 2017 roku wskaźnik został zaraportowany przez: Gminę Bircza - 1 produkt turystyczny²¹, Gminę Czarna - 2²², Gminę Komańcza - 7²³, Miasto i Gminę Zagórz - 2²⁴, Gminę Olszanica - 1²⁵, Miasto i Gminę Ustrzyki Dolne - 3²⁶, Gminę Tyrawa Wołoska - 1²⁷.

²⁰ W ramach wskaźnika jako wsparcie należało rozumieć zarówno ich promocję, jak i budowę, przebudowę, które skutkowały stworzeniem nowych produktów turystycznych lub poprawieniem walorów dotychczasowych, dokonane przy pomocy pozyskanych środków zewnętrznych lub ze środków własnych gminy i jej mieszkańców.

²¹ Gmina Bircza w 2017 roku wydała publikacje pn. „Poeci ziemi birczańskiej” i „Smaki tradycji birczańskiej” - dofinansowane z LGD Ziemi Przemyskiej kwotą ok. 4 000 zł, wkład własny JST wyniósł ok. 2 000 zł.

²² Przedsięwzięciami wspieranymi przez Gminę jest:

- Giełda Produktu Lokalnego - inicjatywa oddolna. Koła Gospodyń Wiejskich oraz nieformalne grupy działania spotykają się w sezonie turystycznym w Parku w Czarnej w celu promocji oraz sprzedaży tylko i wyłącznie produktu lokalnego z terenu gm. Czarnej.
- IV Bieszczadzki Festiwal Sztuk - wsparcie w kwocie 5 500 zł w zakresie działalności pożytku publicznego w ramach otwartych konkursów ofert, Stowarzyszenie Besida, 5 000 zł LGD „Zielone Bieszczady”, 6 300 zł sponsorzy, 2 500 zł Starostwo Powiatowe Ustrzyki Dolne, 5 000 zł środki Gminnego Domu Kultury w Czarnej.

²³ Gmina Komańcza w 2017 r. wspierała następujące przedsięwzięcia:

- Dofinansowano folder „Jeziorka Duszałyńskie i osuwisko Zwieżło pod Chryszczatą” – 1 000 zł,
- Zorganizowano półmaraton górski „Tropem żbika po zwieżonej górze” i bieg „Duszałynek” – 15 000 zł.
- Wsparto niematerialnie imprezę „Bieszczadzki Osod” (Wołoska Koliba - spotkania na pasterskim szlaku) - koszty własne GOK-sprzęt i pomoc w organizacji imprezy to ok 4300 zł.
- Wsparto realizację filmu „Jako w niebie tak i w Komańczy” – kwota 5000 zł.
- Zorganizowano maratony rowerowe MTB 2017 – 9 300 zł.
- Zorganizowano Rajd Dwóch Kardynałów 2017 – 1 000 zł.
- Dodrukowano folder „Ścieżka przyrodniczo-historyczna w Gminie Komańcza” – 2 300zł.

²⁴ Gmina Zagórz w 2017 r. wspierała rozwijające się i nowe produkty turystyczne, poprzez stworzenie mobilnej, bezpłatnej aplikacji turystycznej SVIDNIK – ZAGÓRZ (dostępnej na stronie: www.dukladestination.com). Aplikacja ta promuje miejsca, wydarzenia oraz atrakcje turystyczne. Wydano także drukowaną wersję przewodnika turystycznego: „Szlakiem osobliwości kulturowych i przyrodniczych polsko-słowackiego pogranicza”.

²⁵ Gmina Olszanica w 2017 r. zadeklarowała, wsparcie niefinansowe dla drzyczek rowerowych w Uhercach Mineralnych. (np. pomoc przy podpisaniu umowy z PKP, pomoc Urzędu Gminy przy sprawach formalnych i organizacyjnych).

²⁶ Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne w 2017 r. wsparła:

Ponadto z informacji przekazanych przez Departament Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego UMWP wynika, iż dotacją celową z budżetu Samorządu Województwa Podkarpackiego w kwocie 9 000 zł wsparto realizowany w Gminie Ustrzyki Dolne projekt „Kultura kulinarna łączy pokolenia”. Dodatkowo w Gminie Cisna zrealizowano dwa projekty „Organizacja XII Bieszczadzkich Spotkań Muzycznych BIES CZAD BLUES” i „Festiwal Interdyscyplinarny Natchnieni Bieszczadem” przy zaangażowaniu finansowym budżetu Województwa Podkarpackiego w wysokości 25 000 zł.

Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem	4	8	9	5

Wskaźnik **Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem** na dzień 31 grudnia 2017 roku został zrealizowany na poziomie **9** zabytków.

Realizację wskaźnika w 2017 roku zadeklarowały następujące JST: Gmina Bircza - 2 zabytki²⁸, Gmina Czarna - 1²⁹, Gmina Tyrawa Wołoska - 2³⁰.

- Szlak Kolonizacji Józefińskiej który otwarty został w lipcu 2017 r. podczas Karpackiego Jarmarku Turystycznego. Szlak został przygotowany we współpracy z ambasadą Republiki Federalnej Niemiec. Powstał dzięki współfinansowaniu projektu pn. „Nasza Ziemia Obiecana – od przybycia do wygnania” ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz Fundacji Bieszczadzkiej w ramach konkursu grantowego *X działaj Lokalnie 2017* oraz projektu pn. „ Szlak Kolonizacji Józefińskiej, Historia osadnictwa niemieckiego w Bieszczadach”, współfinansowanego przez Ambasadę RFN w Warszawie. Projekty oraz materiały promocyjne przygotowało Karpackie Stowarzyszenie Turystyczno-Kulturalne „Źródła Karpat” przy współudziale Bieszczadzkiego Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych. Wniesiony został wkład finansowy i rzeczowy w realizacji projektów przez burmistrza Ustrzyk Dolnych oraz BCTiP. Długość: 30 km. Całkowity koszt: 25 000 zł.

- Szlak Naftowy o długości: 40 km, który został otwarty latem 2017 r. Projekt pn. „Szlak Naftowy – jak to z ropą drzewiej bywało” został zrealizowany przez Karpackie Stowarzyszenie Turystyczno-Kulturalne „Źródła Karpat” w Ustrzykach Dolnych przy współudziale burmistrza Ustrzyk Dolnych oraz Bieszczadzkiego Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych. Projekt współfinansowany był przez Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza. Całkowity koszt to: 40 000 zł.

- Budynek Izby Regionalnej w Ustrzykach Dolnych – całkowity koszt to: 50 000 zł.

²⁷ Gmina Tyrawa Wołoska w 2017 r. wsparła Festiwal Twórczości Ludowej – impreza cykliczna. Koszt imprezy ok. 9 000 zł. Dofinansowanie w ramach LGD „Zielone Bieszczady”- 5 000 zł, Urząd Marszałkowski – *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich* - 2 000 zł, środki własne - 2 000 zł.

²⁸ Gmina Bircza objęła wsparciem następujące zabytki nieruchome: Pałac Humnickich w Birczy (prace remontowo-konserwatorskie przy baszcie północno-zachodniej. Umowa z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Przemyślu, dotacja: 41 596,50 zł, wkład JST: 7 761,43 zł.

Ponadto uchwałą Nr XLII/744/17 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 25 września 2017 r. udzielono dotacji 8 beneficjentom³¹ (łącznie wartość dotacji: **170 000 zł**) z terenu *PSRB* na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa podkarpackiego w 2017 roku.

Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych	1	3	4	3

Wskaźnik **Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych** na dzień 31 grudnia 2017 roku został osiągnięty na poziomie **4**. Realizację niniejszego wskaźnika w 2017 r. zadeklarowało jedynie Miasto i Gmina Zagórz, które wykazało roczną składkę członkowską na rzecz Stowarzyszenia Euroregion Karpacki Polska w kwocie 5 453 zł³² oraz wsparcie Związku Bieszczadzkiej Gmin Pogranicza³³. Dodatkowo Gmina Zagórz udzieliła dotacji dla Klubu Turystyki Kwalifikowanej BERDO – w kwocie 3 000 zł, która została rozliczona w listopadzie 2017 r.

Termin zakończenia robót 30 października 2017 r.) oraz Cerkiew Św. Anny w Kotowie (kontynuacja prac remontowo - konserwatorskich dot. pokrycia dachowego gontem i montaż krzyża. Umowa z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Przemyślu; dotacja: 30 487,58 zł, wkład JST 2 172,94 zł. Termin zakończenia robót 30 października 2017 r.).

²⁹ Wsparcie Cerkwii w Bystrym. Właścicielem obiektu jest Towarzystwo Opieki nad Zabytkami O/Bieszczadzki. Gmina wspiera wszelkie inicjatywy służące wsparciu renowacji Cerkwii w Bystrym. Udziela pomocy organizacyjnej w trakcie organizowania imprez promujących walory zabytku. Cerkiew była jednym z najważniejszych walorów w spocie promocyjnym Gminy.

³⁰ Cerkiew pod wezwaniem Św. Paraskewy - dotacja celowa z budżetu Gminy Tyrawa Wołoska w kwocie: 25 000 zł; Wsparcie kościoła pod wezwaniem Chrztu Pańskiego w Siemuszowej - dotacja celowa z budżetu Gminy w kwocie: 10 000 zł.

³¹ Górzanka Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowstąpienia Pana Jezusa - 15 000 zł; Komańcza Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Józefa - 20 000 zł; Lutowska Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika - 20 000 zł; Łukowe Parafia Rzymskokatolicka pw. NMP Królowej Polski - 20 000 zł; Średnia Wieś Parafia Rzymskokatolicka pw. Narodzenia NMP - łącznie 40 000 zł; Uherce Mineralne Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika - 10 000 zł; Zagórz Stowarzyszenie Dziedzictwo Mniejszości Karpackich - 10 000 zł; Tyrawa Wołoska Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Mikołaja Biskupa - 35 000 zł.

³² W *Informacji* za okres I – VI 2017 r. błędnie wpisano kwotę składki. Prawidłowa kwota to 5 453,00 zł, składka została opłacona w maju 2017 r.

³³ Wsparcie ZBGP w analizowanym okresie zadeklarowała wyłącznie Gmina Zagórz.

Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne

Wskaźnik **Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne** wzrósł o 1,6% w stosunku do jego wartości osiągniętej w 2016 r. Szczegółowe dane przedstawia tabela nr 2.

Tabela nr 2. Wzrost/spadek liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne *PSRB*.

Nazwa gminy	Stan na 31 XII 2016 r.	Liczba odwiedzin w I połowie 2017 r.	Liczba odwiedzin w II połowie 2017 r.	Cały rok 2017	Wzrost/spadek w 2017 r.
Miasto i Gmina Lesko	179 358 ³⁴	63 000	115 000	178 000	-1 358
Gmina Olszanica	65 000	9 700	55 300	65 000 ³⁵	0
Gmina Solina	170 000	2 800	171 600 ³⁶	174 400	4 400
Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne	21 000	22 000	3 000 ³⁷	25 000	4 000
Miasto i Gmina Zagórz	19 253	10 978	8 510 ³⁸	19 488	235

Źródło: Dane dostarczone przez JST wchodzące w skład *PSRB*.

Ponadto z informacji otrzymanych z Gminy Czarna wynika, że jest ona częścią Szlaku Architektury Drewnianej (dawna greckokatolicka cerkiew parafialna pw. św. Dymitra Męczennika w Czarnej, która jest elementem trasy ustrzycko-leskiej), a na jej terenie znajduje się ścieżka edukacyjna „Źródełko Św. Michała”. Jednak dla ww. miejsc należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego nie jest prowadzony monitoring liczby odwiedzin.

³⁴ W Formularzu z realizacji *PSRB* w 2016 roku UMiG Lesko błędnie wskazał niniejszy wskaźnik na poziomie 27 000. Dokonana przez Gminę korekta w tym zakresie pierwotnie wskazywała 201 000, ale w wyniku omyłkowego zaliczenia do niej 21 642 uczestników imprez sportowych, które odbywały się na boisku piłkarskim, ostatecznie zweryfikowana wartość wskaźnika w 2016 roku wyniosła 179 358.

³⁵ Drezyny rowerowe w Uhercach Mineralnych.

³⁶ Zmiana wynika z udostępnienia nowych ekspozycji i zwiększenia czasu dostępności dla zwiedzających Regionalne Centrum Kultury w Myczkowie „Muzeum Bojków”.

³⁷ Szlak kolonizacji Józefińskiej, Szlak Naftowy, Izba Regionalna.

³⁸ Przedstawiona liczba dotyczy odwiedzin w Zespole Klasztornym Karmelitów Bosych w Zagórz.

Dodatkowo z danych przedstawionych przez Bieszczadzki Park Narodowy w ramach prowadzonego monitoringu wejść na teren Parku wynika, że w okresie od maja do listopada 2017 roku szlaki i ścieżki BPN odwiedziło 506 717 osób. Liczba ta wykazuje tendencję wzrostową względem okresu kwiecień-listopad w 2016 roku, w którym szlaki BPN odwiedziło 485 852 osób. Mając na uwadze ww. wartości należy mieć na uwadze, że dane w których posiadaniu jest Park gromadzone są na podstawie danych cząstkowych z poszczególnych punktów BPN³⁹ wyłącznie w ww. okresie. Oznacza to, że nie uwzględniają one ruchu turystycznego odbywającego się poza sezonem BPN.

Ponadto Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie przekazała informację o realizacji projektu „Ochrona in situ żubra w Polsce – część południowa” przez Nadleśnictwo Stuposiany w ramach *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020*, w ramach działania 5.1 *Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej*. Realizacja zadania polegała na budowie zagrody aklimatyzacyjnej i pokazowej przeznaczonej dla bieszczadzkiej populacji żubrów. Koszt całkowity zadania wyniósł 853 434, 34 zł, w tym dofinansowanie ze środków unijnych EFRR – 589 091, 69 zł i środków NFOŚiGW – 103 957,36 zł. Oficjalne otwarcie zagrody pokazowej żubrów nastąpiło 17 maja 2012 roku. Od tego dnia, zagroda pokazowa bieszczadzkich żubrów stała się jedną z licznie odwiedzanych atrakcji turystycznych Lasów Państwowych położonych na terenie Gminy Lutowiska. Zagroda została wyposażona w elektroniczny licznik wejść turystów do obiektu. W 2016 roku zagrodę pokazową odwiedziło 92 000 turystów. Natomiast w 2017 roku liczba odwiedzin wzrosła do 109 500 wejść.

Dodatkowo z Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej, będącej jedną z głównych atrakcji turystycznych Gminy Cisna, w 2016 roku skorzystało 130 740 osób, w I półroczu 2017 roku - 36 853 osoby, a w całym 2017 roku 137 908 osób⁴⁰.

³⁹ W 2017 roku 21 punktów: U.G – Terebowiec, U.G - Połonina Caryńska, U.G – Rzczyca, Wołosate – Rozsypaniec, Wołosate - Tarnica, Przełęcz Wyżna, Bereżki, Wetlina - Stare Sioło, Wetlina – Dział, Smerek, Brzegi Górne - P.Caryńska, Brzegi Górne - P.Wetlińska, Górna Wetlinka, Pszczeliny – Widelki, Bukowiec n/Sanem, Muczne, Przeł. Wyżniańska - Rawki, Przeł. Wyżniańska - P.Caryńska, Suche Rzeki, Schronisko Połonina Wetlińska, Wetlina - Rabia Skała.

⁴⁰ Dane otrzymane od Zarządu Fundacji Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej za pośrednictwem Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krośnie.

Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej	3	5	5	2

Wskaźnik **Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej** na dzień 31 grudnia 2017 r. został osiągnięty **na poziomie 5 obiektów**. Realizację niniejszego wskaźnika zadeklarowały: Gmina Czarna - 1 obiekt⁴¹ oraz Miasto i Gmina Zagórz - 1⁴².

Dodatkowo WFOŚiGW zadeklarował wsparcie dla Miasta i Gminy Lesko w formie dotacji w wysokości 2 706,07 zł na *Kampanię informacyjno-edukacyjną w zakresie zasad segregacji odpadów w Gminie Lesko*.

Liczba obiektów powstałych jako składowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych

Wskaźnik **Liczba obiektów powstałych jako składowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych** nie był realizowany w 2017 roku ze względu na nierozpoczęcie realizacji inwestycji wpisanej na listę przedsięwzięć warunkowych w ramach *Kontraktu Terytorialnego pn. Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społecznego powiatów sanockiego, bieszczadzkiego i leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych*.

Podkreślić należy, iż aneksem nr 2 do *Kontraktu Terytorialnego Województwa Podkarpackiego* zawartym w dniu 29 maja 2017 r. zmieniono nazwę ww. zadania na: ***Budowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych***.

⁴¹ W gminie Czarna wsparto utworzenie ekomuzeum „Z siodła i na oklep” na potrzeby turystyki konnej. Utworzona została ścieżka konna z wiatami wypoczynkowymi i tablicami informacyjnymi o treści ekologicznej. Ze ścieżki mogą korzystać turyści konni, piesi i rowerowi.

⁴² W styczniu 2017 podpisano trójstronne porozumienie pomiędzy Gminą Zagórz, Ochotniczą Strażą Pożarną w Łukowem oraz Stowarzyszeniem „Pro Carpathia”, na mocy którego Gmina udostępniła grunt pod realizację inicjatywy przez OSP w Łukowem. W ramach zadania polegającego na odbudowie stanu populacji zagrożonych i cennych gatunków drzew i krzewów przewidziano przygotowanie terenu (w tym ogrodzenie i melioracja), zakup i nasadzenie sadzonek cisa pospolitego (ok. 1 500 szt.) i kłokoczki południowej (ok. 250 szt.). Inicjatywa została sfinansowana ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Liderem inicjatywy jest Ochotnicza Straż Pożarna w Łukowem. Koszt jej realizacji to: 18 700 zł.

Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych	0	1	1	1

Z informacji otrzymanych od JST uczestniczących w PSRB wynika, że wskaźnik **Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo - rehabilitacyjnych** na dzień 31 grudnia 2017 roku został zrealizowany na poziomie 1 przez Miasto i Gminę Zagórz. Wsparcie polegało na udostępnieniu lokalu na gabinet stomatologiczny w Szkole Podstawowej w Zagórz.

Liczba utworzonych miejsc noclegowych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba utworzonych miejsc noclegowych	828	1 139	1 486	658

Wskaźnik **Liczba utworzonych miejsc noclegowych** na dzień 31 grudnia 2017 r. został zrealizowany na poziomie 1 486. Realizację wskaźnika w 2017 roku na swoim obszarze zadeklarowało 7 gmin: Gmina Cisna - 180 miejsc, Gmina Czarna - 34⁴³, Gmina Lesko - 34⁴⁴, Gmina Lutowska - 12, Gmina Solina - 300⁴⁵, Miasto i Gmina Lesko - 78 oraz Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne - 20⁴⁶.

⁴³ W Gminie Czarna do ewidencji gminnej zgłoszone zostały 4 nowe agroturystyki w miejscowościach Rabe 12 miejsc noclegowych, Żłobek 8 miejsc noclegowych, Olchowiec 10 miejsc noclegowych, Czarna – 4 miejsca noclegowe.

⁴⁴ W Gminie Lesko nowe miejsca noclegowe utworzono w miejscowości Dziurdziów, Huzele, Łączki oraz Średnia Wieś.

⁴⁵ W Gminie Solina powstały nowe obiekty noclegowe, pensjonaty i domki letniskowe.

⁴⁶ Na terenie miasta i gminy Ustrzyki Dolne powstały nowe miejsca noclegowe - były to głównie kwatery prywatne w domach jednorodzinnych oraz apartamenty dla turystów w blokach mieszkalnych.

Liczba zmodernizowanych schronisk górskich

Wskaźnik **Liczba zmodernizowanych schronisk górskich** nie był realizowany w 2017 roku. Z danych otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego, a także informacji pozyskanych od Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego Oddział Bieszczadzki oraz Bieszczadzkich Schronisk i Hoteli PTTK Sp. z o.o. wynika, że instytucje te w 2017 roku nie udzielały wsparcia na rzecz schronisk górskich położonych na terenie oddziaływania *Programu*.

Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych	46 km	88 km	158 km	112 km

Wskaźnik **Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych** na dzień 31 grudnia 2017 roku został osiągnięty na poziomie **158 km**.

Modernizację szlaków turystycznych zadeklarowały następujące JST: Gmina Czarna - 15 km⁴⁷, Gmina Komańcza - 9 km⁴⁸ oraz Gmina Solina - 18 km, Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne - 70 km⁴⁹.

Ponadto z informacji otrzymanych z Oddziału Bieszczadzkiego PTTK w Ustrzykach Dolnych wynika, że zmodernizowano i odnowiono 37 km⁵⁰ szlaków turystycznych.

⁴⁷ Gmina Czarna wyremontowała część szlaku zielonego oraz żółtego ze środków własnych.

⁴⁸ Poprawa oznakowania szlaków turystycznych zlokalizowanych na terenie Gminy Komańcza.

⁴⁹ Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne otworzyło:

- Szlak Kolonizacji Józefińskiej podczas Karpackiego Jarmarku Turystycznego. Szlak został przygotowany we współpracy z ambasadą Republiki Federalnej Niemiec. Długość szlaku to: 30 km. Całkowity koszt: 25 000 zł.

- Szlak Naftowy, który wiedzie przez tereny dawnych i obecnych kopalni oraz rafinerii ropy naftowej. Długość szlaku: 40 km. Całkowity koszt: 40 000 zł.

⁵⁰ Szlaki zmodernizowane przez PTTK:

- szlak czerwony: Ustrzyki Górne - Wołosate - 23 km;

- szlak zielony: Połonina Cyrańska - Przełęcz Wyżniańska - Mała Rawka - 10 km;

Liczba punktów sieci informacji turystycznej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba punktów sieci informacji turystycznej	12	12	12	0

Wskaźnik **Liczba punktów sieci informacji turystycznej** na dzień 31 grudnia 2017 roku **wyniósł 12** i nie był realizowany przez JST w 2017 roku.

Z informacji otrzymanej od Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej wynika ponadto, że 6 punktów z obszaru *PSRB* ma status informacji turystycznych certyfikowanych przez Polską Organizację Turystyczną (gm. Lutowiska, gm. Solina, gm. Baligród, gm. Cisna, gm. Ustrzyki Dolne, gm. Lesko).

W ramach współpracy sieciowej certyfikowanych jednostek informacji turystycznej, PROT wydała wspólny materiał promocyjny tj. folder **PODKARPACKIE ULUBIONE MIEJSCA**, którego ostatnie wznowienie miało miejsce w 2017 roku. Przedmiotowe wydawnictwo objęło następujące certyfikowane IT z obszaru *PSRB*: Baligród, Cisna, Solina, Ustrzyki Dolne, Lesko.

Podsumowując wdrażanie Priorytetu I **TURYSTYKA I REKREACJA** należy zauważyć, że wartości większości wskaźników wzrosły w porównaniu do roku 2016. Jest to potwierdzenie posiadania i rozwijania funkcji turystycznych gmin z obszaru Bieszczad. Podkreślić należy bowiem, że turystyka stanowi jedną z głównych gałęzi rozwoju bieszczadzkich gmin oraz jest najczęściej prowadzoną formą działalności gospodarczej na tym obszarze. Niewątpliwie spowodowane jest to zarówno dużą atrakcyjnością krajobrazu i walorów klimatycznych, ale także dużą liczbą terenów objętych ochroną w ramach *Programu Natura 2000*, co powoduje istotne ograniczenie lub wręcz całkowite wykluczenie rozwoju innych form działalności gospodarczej, np. przemysłu ciężkiego.

- szlak żółty: Przełęcz Wyżna - Połonina Wetlińska - 4 km.

Wzrost wskaźników dotyczących, liczby wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych, liczby zabytków nieruchomych objętych wsparciem, a także liczby utworzonych miejsc noclegowych dowodzi, że gminy dążą do zwiększenia ruchu turystycznego na swoim obszarze. W tym celu poszukują nowych atrakcji, inwestują w zaplecze usługowo-noclegowe, a także istniejące obiekty infrastruktury turystycznej oraz sportowo-rekreacyjnej, które mają podnosić standard wypoczynku w Bieszczadach i służyć turystom oraz lokalnym mieszkańcom. Można przyjąć, że działania te są skuteczne, albowiem dane zestawione w *Sprawozdaniu* z ostatnich dwóch lat wskazują na wzrost ruchu turystycznego w Bieszczadach, w tym rosnącą liczbę odwiedzin w miejscach należących do dziedzictwa kulturowego oraz stanowiących atrakcje turystyczne.

Z otrzymanych danych wynika, że w 2017 roku podjęto działania zmierzające do poprawy oznaczeń, modernizacji lub rozbudowy szlaków turystycznych. Niewątpliwie w kontekście zwiększającej się liczby turystów odwiedzających Bieszczady, a także znaczenia turystyki na rozwój gmin i jakość życia mieszkańców, działania w tym zakresie powinny mieć charakter stały i bardziej intensywny.

Stosunkowo mała liczba wspartych klastrów turystyczno-rekreacyjnych może sugerować np. małą liczbę podmiotów klastrowych na obszarze Bieszczad, niewielką intensywność współpracy pomiędzy samorządami a klastrami, brak zachęt do podejmowania tej formy kooperacji lub różne rozumienie pojęcia klastra (pomimo sformułowanej definicji), przez osoby wypełniające formularze. Wydaje się bowiem, że wsparcie działań prowadzących do integracji środowisk zrzeszających podmioty działające na rzecz rozwoju i wykorzystania jednego z kluczowych, endogennych potencjałów i sektorów tej części obszaru powinno być znacznie większe. Mając na uwadze powyższe, szczegółowa diagnoza ograniczeń współpracy klastrowej na obszarze Bieszczad wymaga prowadzenia dalszej analizy tego zjawiska, a także podjęcia działań przeciwdziałających tj. intensyfikujących sieciowanie współpracy przez np. Podkarpacką Regionalną Organizację Turystyczną.

Na uwagę zasługuje również mała dynamika wskaźnika dotyczącego liczby wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych. Wynikać ona może np. z braku możliwości finansowych gmin. Niewątpliwie odnotowany nieznaczny wzrost wskaźnika wymaga dodatkowej analizy, tym bardziej z punktu widzenia możliwości pozyskania dofinansowania na wsparcie podmiotów zdrowotnych ze środków np.

RPO WP 2014-2020, POWER, a także w trybie art. 20a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Z uwagi na duże znaczenie turystyki dla Bieszczad, a także odnotowane tendencje można przyjąć założenie, że wskaźniki zasadniczo będą w dalszym stopniu wykazywały progres. Wpływ na to w dużej mierze będą miały, poza działaniami gmin i innych podmiotów zewnętrznych, również efekty podpisanych, w ramach ogłoszonych w ubiegłym roku konkursów, umów o dofinansowanie ze środków *RPO WP 2014-2020*. Przykładowo, w ramach konkursu dedykowanego dla MOF – nr RPPK.04.04.00-IZ-00-18-002/16 w dniu 31 maja 2017 r. Gmina Zagórz podpisała umowę o dofinansowanie dla zadania pn. „Kompleksowa ochrona dziedzictwa kulturowego na terenie MOF Sanok – Lesko – adaptacja ruin Zespołu Klasztornego Karmelitów Bosych na Centrum Kultury w Zagórz” (ze środków *RPO WP 2014-2020*, Działanie 4.4 *Kultura*).

2. Priorytet PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika (różnica) w stosunku rocznym
Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych	93,64 ha	933,64 ha	933,64 ha	840 ha

Wskaźnik **Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych** na dzień 31 grudnia 2017 roku wyniosła **933,64 ha**⁵¹. Realizację niniejszego wskaźnika wykazały następujące JST: Gmina Cisna - 840 ha, Gmina Czarna - 0,80 ha, Gmina Lesko - 22,31 ha, Gmina Olszanica - 18 ha, Gmina Solina - 9 ha, Miasto i Gmina Zagórz - 43,53 ha.

Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	0	3	11	11

Wskaźnik **Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie** na dzień 31 grudnia 2017 r został osiągnięty na poziomie **11 przedsiębiorców**⁵². Wartość umów

⁵¹ Tereny inwestycyjne przygotowane dla inwestorów zostały zdefiniowane jako tereny przeznaczone pod działalność gospodarczą w planie zagospodarowania przestrzennego lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

⁵² Badania Rozwój Inwestycje Sp. z o.o., proj. nr POIR.02.01.00-00-0359/16; Zakład Produkcji Kruszywa „CZARNA” s.c. Augustyn Pitak, proj. nr POIR.03.02.02-00-0399/16; VOICE NET S.A., proj. nr POPC.01.01.00-18-0041/17 oraz proj. nr POPC.01.01.00-18-0061/17; Kosmetyka Estetyczna Joanna Sobierajska, proj. nr RPPK.01.04.01-18-0035/16; Maria Szelc Firma Handlowo – Usługowa, proj. nr RPPK.01.04.01-18-0069/17; Rita Suchocka Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe DZIECKO, proj. nr RPPK.01.04.01-18-0303/17; ATS Serwis Sp. z o.o., proj. nr RPPK.01.04.01-18-0465/16; APPLINK Sp. z o.o., proj. nr RPPK.01.04.01-18-0801/16; Fallklandy Stanisław i Edward Fal Spółka Jawna, proj. nr RPPK.01.04.01-18-1268/16; Pozytywne Inicjatywy Edukacja Sp. z o.o., proj. nr RPPK.09.01.00-18-0055/16; MIRO-TRANS TRANSPORT-SPEDYCJA Robert Mirowski, proj. nr RPPK.09.01.00-18-0056/17.

podpisanych w okresie od stycznia do grudnia 2017 r. i realizowanych na obszarze gmin *PSRB* to 65 073 280,60 zł (dofinansowanie z UE: 37 922 911,07 zł).

Dane na podstawie których został obliczony ww. wskaźnik pochodzą z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014 (stan na 31 grudnia 2017 r.) prowadzonego przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (Instytucję Koordynującą Umowę Partnerstwa) według miejsca realizacji projektu i dotyczą monitoringu następujących programów: *Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020*, *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020*, *Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020*, *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*, *Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020*, *Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*.

Co istotne tylko 4 przedsiębiorców⁵³ mających siedzibę na terenie gmin objętych *PSRB* otrzymało dofinansowanie ze środków UE (wartość ogółem podpisanych umów w okresie styczeń – grudzień 2017 r. to **14 967 097,81 zł** a dofinansowanie z UE: **9 836 343,60 zł**).

Liczba wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw

Wskaźnik **Liczba wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw** monitorowany jest na podstawie danych przekazanych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Rzeszowie. Z informacji dostarczonych przez ww. jednostkę wynika, że w 2017 r. nie wsparto żadnej grupy producentów rolnych oraz owoców i warzyw funkcjonującej na terenie gmin objętych *PSRB*.

⁵³ Zakład Produkcji Kruszywa „Czarna” s.c. Augustyn Pitak, Arkadiusz Pitak, proj. nr POIR.03.02.02-00-0399/16; Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego Sp. z o. o., proj. nr POWR.01.02.02-18-0092/16; Maria Szelc Firma Handlowo – Usługowa, proj. nr RPPK.01.04.01-18-0069/17; Fallklandy Stanisław i Edward Fal Spółka Jawna, proj. nr RPPK.01.04.01-18-1268/16.

Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych	5 000 m ²	5 000 m ²	5 000 m ²	0

Wskaźnik **Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych** na dzień 31 grudnia 2017 roku wyniósł **5 000 m²**. Niniejszy wskaźnik został zrealizowany jedynie przez Gminę Czarna, która zadeklarowała ponowne wsparcie tego samego targowiska, co w 2016 r. o powierzchni 5 000 m².

Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu	707 szt.	2 204 szt.	2 926 szt.	2 219 szt.

Wskaźnik **Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu** na dzień 31 grudnia 2017 r. został osiągnięty na poziomie **2 926 szt.** zwierząt. Jego realizację w 2017 r. zadeklarowały: Gmina Czarna - 638 szt.⁵⁴ oraz Gmina Komańcza - 2288 szt.⁵⁵

⁵⁴ Gmina Czarna zadeklarowała: 248 szt. bydła mięsnego (Czarna Dolna, Polana, Żłobek) oraz 390 szt. owiec (Polana, Rabe).

⁵⁵ Na terenie Gminy Komańcza zwierzęta w formie ekstensywnego wypasu utrzymywane są przez gospodarstwa indywidualne Bydło – 938 szt., kozy – 115 szt., owce – 1235 szt.

Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła	0	0	0	0

Z informacji uzyskanych od JST, które uczestniczą w *Programie Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wynika, że wskaźnik **Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła** nie był realizowany w 2017 roku.

Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych	45	94	94	49

Wskaźnik **Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych** na dzień 31 grudnia 2017 r. został zrealizowany na poziomie **94 gospodarstw**. Wsparcie na rzecz gospodarstw zadeklarowały tylko dwie gminy objęte *PSRB*: Gmin Czarna, która zaznaczyła, że wszystkie zarejestrowane na jej terenie gospodarstwa agroturystyczne tj. 46 obiektów objęte zostały działaniami promocyjnymi oraz Miasto i Gmina Zagórz, która wsparła 3 gospodarstwa agroturystyczne poprzez udzielenie ulgi podatkowej⁵⁶.

Podsumowując Priorytet PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ należy w szczególności zwrócić uwagę na znaczny wzrost wskaźnika dotyczącego powierzchni

⁵⁶ Formą wsparcia gospodarstw agroturystycznych przez Miasto i Gminę Zagórz jest ulga podatkowa dla prowadzących działalność agroturystyczną - prawo do skorzystania z obniżonej stawki podatku od nieruchomości dla przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług hotelarskich. W 2017 roku z tej formy wsparcia na terenie Miasta i Gminy Zagórz skorzystały 3 gospodarstwa.

przygotowanych terenów inwestycyjnych (progres w stosunku do danych za 2016 rok o 840 ha). Jego wartość spowodowana jest przyjęciem na potrzeby przedmiotowych opracowań definicji terenów inwestycyjnych, a także zadeklarowaniem w 2017 roku przez gminę Cisna, która w 2016 roku deklarowała wartość „0”, posiadania dużej powierzchni terenów inwestycyjnych. Osiągnięty poziom wskaźnika wykazuje, że gminy dążą do lokowania nowych inwestycji, które napędzą lokalny PKB, zahamują procesy depopulacji i wygenerują dodatkowe miejsca pracy, a tym samym podniosą zamożność i jakość życia mieszkańców.

Wzrost wskaźnika dotyczącego liczby zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu dowodzi istnienia ekologicznych tradycji w zakresie hodowli zwierząt na obszarze Bieszczad. Niewątpliwie wynika to z posiadanych endogennych potencjałów tej części województwa w zakresie korzystnych warunków klimatycznych i przyrodniczych, w tym dużego pokrycia terenami zielonymi, co stanowi dobrą podstawę do dalszego rozwoju ekologicznej produkcji zwierzęcej na tym obszarze. Mając na uwadze zarysowane tendencje oraz lokalne tradycje i zasoby można przyjąć założenie, że przedmiotowy wskaźnik w kolejnym okresie sprawozdawczym również wzrośnie.

Wartość wskaźnika dot. liczby przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie dowodzi z kolei, że istnieje zainteresowanie po stronie przedsiębiorców (w tym również mających siedzibę poza obszarem objętym *PSRB*) możliwością lokowania środków i realizacji przedsięwzięć na obszarze gmin *PSRB*. Aby jednak utrzymać w dalszym stopniu trend wzrostowy dla tego wskaźnika, za pożądane należy uznać kontynuowanie działań informacyjnych oraz promocyjnych dotyczących możliwości pozyskania dodatkowych źródeł finansowania przedsięwzięć z Funduszy Europejskich. W dalszym ciągu prowadzić należy również działania lobbujące na rzecz ustanowienia kolejnych preferencji i zachęt do lokowania inwestycji w obszarze Bieszczad. Warto bowiem zwrócić uwagę, że wartość niniejszego wskaźnika, z punktu widzenia kryterium siedziby beneficjenta (na obszarze *PSRB*) jest znacznie niższa. Prawdopodobnie sytuacja taka wynika z mniejszych, niż w perspektywie finansowej na lata 2007-2013 możliwości pozyskania dofinansowania na działania w obszarze turystyki. Twierdzenie takie uzasadnia również wzrost wskaźnika monitorującego liczbę wspartych gospodarstw agroturystycznych który potwierdza, że znaczna część podmiotów prywatnych z obszaru *PSRB* swój dalszy rozwój uzależnia od poziomu ruchu turystycznego w Bieszczadach.

Niestety w dalszym ciągu nie były realizowane wskaźniki dotyczące liczby wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw oraz liczby wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła. Sytuacja ta jest zastanawiająca i wymaga dalszej analizy przyczyn tego zjawiska. Wydawałoby się bowiem, że w kontekście posiadanych tradycji i potencjałów Bieszczady powinny cechować się dużym poziomem rozwoju produktów rolnych, a także wyrobów rzemieślniczych. W kontekście powyższego niepokoi również fakt, iż z danych zadeklarowanych do *Sprawozdania* wynika, że wsparcie targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych jest domeną wyłącznie jednej z gmin – Gminy Czarna. Wydaje się, że w świetle posiadanych lokalnych tradycji oraz zasobów jakimi dysponują gminy obszaru Bieszczad, poziom ten powinien być większy.

Mając na uwadze powyższe, za uzasadnione wydaje się przyjęcie rekomendacji do zwielokrotnienia w kolejnych miesiącach działań na rzecz tworzenia i rozwijania współpracy producentów rolnych, a także wspierania lokalnych wytwórców oraz ich produktów, w tym miejsc/wydarzeń umożliwiających ich promocję oraz bezpośrednią sprzedaż.

3. Priorytet KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym

W ramach wskaźnika **Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym** JST objęte PSRB podały wartości za 2017 rok oscylujące wokół 25,37% - 80%. Odsetek dzieci objętych wychowaniem zadeklarowany w *Sprawozdaniu z PSRB w 2016 roku* mieścił się pomiędzy od 24,27% a 90%. Wykazana zmiana spowodowana była zmniejszeniem liczebności dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w niektórych gminach np. gm. Lutowska (z 90% do 76%), a także zadeklarowaniem wartości dodatniej wskaźnika przez gminy, które w 2016 roku wskazywały wartość „0” np. gm. Bircza, gm. Komańcza. Przypomnieć bowiem należy, że zgodnie z przyjętą metodologią w *Sprawozdaniu za 2016 r.* wartości wskaźników określone przez gminy na poziomie „0” nie były wykazywane w treści przedmiotowego dokumentu. Wartości zadeklarowane przez gminy w 2016 r., a także w I półroczu 2017 r., oraz na koniec 2017 r. zestawiono w tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym.

Nazwa gminy	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym - stan na dzień 31 grudnia 2016 r.	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym - stan na dzień 30 czerwca 2017 r.	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym - stan na dzień 31 grudnia 2017 r.
Gmina Baligród	45%	42%	41% ⁵⁷
Gmina Bircza	-	18%	25,37 % ⁵⁸
Gmina Cisna	72%	70%	66% ⁵⁹
Gmina Czarna	60%	80%	43,40% ⁶⁰

⁵⁷ W Gminie Baligród znajduje się 1 przedszkole niepubliczne.

⁵⁸ Na terenie Gminy Bircza funkcjonuje 1 przedszkole samorządowe w ramach Zespołu Szkół w Birczy, do którego uczęszczało na dzień 31.12.2017 r. 69 dzieci (w tym 34 dzieci w wieku 3-4 lat). We wrześniu roku 2017 utworzono trzy grupy przedszkolne.

⁵⁹ Na terenie Gminy Cisna funkcjonują 2 punkty przedszkolne i 1 oddział przedszkolny. Uczęszcza do nich 47 dzieci w wieku od 2,5 do 5 lat z czego 66% dzieci jest w wieku 3-4 lata.

⁶⁰ W Gminie Czarna znajdują się 2 oddziały przedszkolne: Czarna Górna i Polana - 23 dzieci.

Gmina Komańcza	-	52%	52% ⁶¹
Miasto i Gmina Lesko	42%	42%	69% ⁶²
Gmina Lutowska	90%	76%	76%
Gmina Olszanica	59%	62%	58,41 % ⁶³
Gmina Solina	52% ⁶⁴	52%	54%
Gmina Tyrawa Wołoska	37,5%	46,7%	37,8 % ⁶⁵
Miasto Ustrzyki Dolne	69,9%	69,9%	80% ⁶⁶
Miasto i Gmina Zagórz	24,27%	63,95%	38,67 %

Źródło: Dane pozyskane od JST biorących udział w PSRB

Liczba szkół ponadgimnazjalnych o programach kształcenia dostosowanych do zmieniających się potrzeb lokalnego rynku pracy, w tym w zakresie kształcenia zawodowego

Wskaźnik **Liczba szkół ponadgimnazjalnych o programach kształcenia dostosowanych do zmieniających się potrzeb lokalnego rynku pracy, w tym w zakresie kształcenia zawodowego**, zgodnie z ustaloną w *Sprawozdaniu rocznym z realizacji PSRB w 2016 r. metodologią*, weryfikowany jest na podstawie liczby umów podpisanych o dofinansowanie projektów w ramach działania 9.4 *Poprawa jakości kształcenia zawodowego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* wykazanych w Centralnym Systemie Teleinformatycznym SL 2014 (wg. stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku.)

Mając na uwadze powyższe, przedmiotowy wskaźnik w 2017 r. zrealizowany został **na poziomie 2**. Dotację bezzwrotną otrzymał Zespół Szkół Zawodowych

⁶¹ W gminie są 4 punkty przedszkolne.

⁶² W Mieście i Gminie Lesko są 3 przedszkola publiczne oraz 1 niepubliczne. Łączna ilość dzieci – 329.

⁶³ Na terenie Gminy Olszanica znajdują się dwa przedszkola publiczne do których uczęszcza łącznie 134 dzieci.

⁶⁴ Gmina Solina w *Sprawozdaniu z 2016 roku* błędnie podała wskaźnik, wartość prawidłowa to 52%.

⁶⁵ W Gminie Tyrawa Wołoska znajdują się oddziały przedszkolne przy Szkole Podstawowej. Łączna ilość dzieci uczęszczających – 63, w tym 15 – 3,4 latków + 2 w placówkach poza Gminą Tyrawa Wołoska.

⁶⁶ Na terenie Gminy funkcjonują dwa przedszkola samodzielne i sześć przedszkoli jako oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (także dla dzieci 3-4 letnich). Łączna liczba dzieci w tych placówkach to: 90 - 3 latków i 139 - 4 latków.

w Ustrzykach Dolnych im. Lecha Wałęsy, który w dniu 30 listopada 2017 roku podpisał umowę na realizację projektu pn. „Szkolnictwo zawodowe w powiecie bieszczadzkim otwarte na rynek pracy” (wartość projektu ogółem: 1 038 212,16 zł, dofinansowanie UE: 882 480,33 zł). Dotację bezzwrotną otrzymał również Zespół Szkół Technicznych i Artystycznych w Lesku, który w dniu 17 listopada 2017 roku podpisał umowę na realizację projektu pn. „Kształcenie uczniów w powiązaniu z potrzebami pracodawców. Współpraca szkoły z przedsiębiorcami w procesie nauczania zawodu” (wartość projektu ogółem: 2 046 961,07 zł, dofinansowanie UE: 1 739 916,9 zł).

Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	5	13	17	12

Wskaźnik **Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty** według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku wynosi **17 obiektów**. W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2017 r. jego realizację wykazały następujące podmioty: Gmina Cisna - 1 obiekt⁶⁷, Gmina Solina - 4⁶⁸, Miasto i Gmina Zagórz - 1⁶⁹, Gmina Bircza - 1 obiekt⁷⁰, Gmina Czarna - 1⁷¹, Gmina Olszanica - 4⁷².

⁶⁷ W Gminie Cisna wspartym obiektem systemu oświaty jest Szkolne Schronisko młodzieżowe w Kalnicy.

⁶⁸ W Gminie Solina poddano termomodernizacji cztery budynki szkolne: w Wołkowyi, Berezce, Bóbrce i Myczkowcach, dofinansowanie w ramach RPO WP 2014-2020 wyniosło: 2,5 mln.

⁶⁹ W gminie Zagórz w 2017 r. w zakresie analizowanego wskaźnika wykonano termomodernizację budynku Szkoły Podstawowej w Zagórz.

⁷⁰ Gmina Bircza jest organem prowadzącym szkołę ponadgimnazjalną tj. Liceum Ogólnokształcące w ramach Zespołu Szkół w Birczy im. ks. Prałata Płk. Tadeusza Dłubacza.

⁷¹ W Gminie Czarna wykonano remont, malowanie ścian w Szkole Podstawowej w Czarnej — 13 708 zł – środki własne.

⁷² Na terenie Gminy Olszanica 2 szkoły: Szkoła Podstawowa w Olszanicy i Zespół Szkół Publicznych w Uhercach Mineralnych otrzymały wsparcie ze środków własnych, środków ministerialnych, środków wojewódzkich, a także funduszy unijnych.

Ponadto z informacji przekazanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie wynika, że w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020*, Działanie 9.1 *Rozwój edukacji przedszkolnej* dotacją bezzwrotną wsparto 2 projekty⁷³ na łączną kwotę **1 129 903,16 zł**, a w ramach Działania 8.4 *Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej* podpisano 2 umowy o dofinansowanie⁷⁴ na łączną kwotę **1 629 216,72 zł**.

Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu

Wskaźnik **Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu** wykazuje analogię do priorytetu tematycznego 2.1 *Edukacja w Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020* i wskaźnika go monitorującego tj. odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w wieku 25-64 lata w ogólnej liczbie ludności w tym wieku. Wskaźnik przewidziany w *SRWP 2020* monitorowany jest wyłącznie na poziomie województwa. Najbardziej aktualne dane będące w zasobach Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego dotyczą 2017 roku w którym wskaźnik dla województwa podkarpackiego wyniósł 2,1%.

Mając na uwadze powtarzalny charakter trudności w raportowaniu ww. wskaźnika podjęto próbę jego wyliczenia na podstawie danych otrzymanych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie związanych z monitoringiem szkoleń współfinansowanych z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*⁷⁵ oraz *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja*

⁷³ Projekt pod nazwą:

- „Szczęśliwe przedszkolaki w Gminie Zagórz” realizowany przez Miasto i Gminę Zagórz - dofinansowanie to: 683 307,50 zł;
- „Bieszczadzkie Przedszkole Marzeń” realizowany przez Gminę Olszanica – dofinansowanie to: 446 595,66 zł.

⁷⁴ Projekt pod nazwą:

- „Wyrównanie szans na lepsze jutro - utworzenie placówki wsparcia dziennego w Gminie Zagórz” realizowany jest przez Gminę Zagórz/Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz - dofinansowanie to: 817 990,80 zł;
- „Wsparcie rodzin z terenu Powiatu Bieszczadzkiego poprzez działalność placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym” realizowany jest przez Powiat Bieszczadzki/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych – dofinansowanie to: 811 225,92 zł.

⁷⁵ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Oś priorytetową VII *Regionalny rynek pracy*, Oś priorytetową VIII *Integracja społeczna* i Oś priorytetową IX *Jakość edukacji i kompetencji w regionie*.

Rozwój 2014-2020⁷⁶. Z informacji otrzymanych z WUP w Rzeszowie wynika, że wartość niniejszego wskaźnika na terenie PSRB w 2017 r. wyniosła zero.

Liczba zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych

Próbę wyliczenia wskaźnika na podstawie danych przekazanych przez WUP w Rzeszowie podjęto również w odniesieniu do wskaźnika **Liczby zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych**. Wartość tak wyliczonego wskaźnika na koniec 2017 roku wyniosła **20**. W ramach tej liczby uwzględnione zostały kursy, szkolenia i studia podyplomowe zrealizowane w 2017 r. w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020⁷⁷* oraz *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020⁷⁸*.

Liczba wspartych podmiotów leczniczych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych podmiotów leczniczych	0	2	2	2

Wskaźnik **Liczba wspartych podmiotów leczniczych** na dzień 31 grudnia 2017 r. **wyniósł 2**. Gmina Cisna wykazała dwukrotne wsparcie Ośrodka Zdrowia w Cisnej: w pierwszej połowie 2017 roku na kwotę 40 000 zł, a w drugiej połowie na kwotę 13 806 zł. Z kolei Miasto i Gmina Zagórz wykazało udostępnienie pomieszczenia na gabinet stomatologiczny w Szkole Podstawowej w Zagórz.

⁷⁶ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Działanie 1.1 *Wsparcie osób młodych pozostających bez pracy na regionalnym rynku pracy* – projekty pozakonkursowe oraz Działanie 1.2 *Wsparcie osób młodych na regionalnym rynku pracy* – projekty konkursowe w ramach Osi priorytetowej I *Osoby młode na rynku pracy*.

⁷⁷ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Oś priorytetową VII *Regionalny rynek pracy*, Oś priorytetową VIII *Integracja społeczna* i Oś priorytetową IX *Jakość edukacji i kompetencji w regionie*.

⁷⁸ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Działanie 1.1 *Wsparcie osób młodych pozostających bez pracy na regionalnym rynku pracy* – projekty pozakonkursowe oraz Działanie 1.2 *Wsparcie osób młodych na regionalnym rynku pracy* – projekty konkursowe w ramach Osi priorytetowej I *Osoby młode na rynku pracy*.

**Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości
co najmniej 3**

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3	1	1	1	0

Wskaźnik **Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3** który polega na mierzeniu usług publicznych udostępnionych przez Internet w sposób zapewniający interakcję dwustronną (tzn. dostępność formularzy on-line, możliwość zainicjowania sprawy drogą elektroniczną poprzez interaktywne wypełnienie i przesłanie dokumentów elektronicznych do jednostki administracji publicznej) nie był realizowany w 2017 r. przez JST objęte *PSRB*. Z informacji otrzymanych od Gminy Lesko wynika, że dostęp do usług publicznych udostępnionych on-line, zadeklarowany w 2016 roku jest w dalszym ciągu podtrzymany przez Gminę.

Podsumowując Priorytet KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY należy zwrócić uwagę na powtarzające się trudności w monitorowaniu niektórych wskaźników (osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu, liczba zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych). Pomimo podjętej próby zbudowania metodologii dla ich wyliczenia, brak źródeł umożliwiających ujęcie badanych kwestii z poziomu gmin w sposób kompleksowy istotnie ogranicza możliwości poznawcze w tym zakresie, a tym samym uniemożliwia pełny obraz stanu realizacji priorytetu. Sytuacja ta wymaga przyjęcia w kolejnych okresach sprawozdawczych dodatkowych rozstrzygnięć, które doprecyzują metodologię wyliczania tych wskaźników i umożliwią porównawcze ujmowanie danych.

Analizując wskaźnik dotyczący ilości dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym należy stwierdzić, że utrzymuje się on na względnie umiarkowanym poziomie, a ewentualne jego zmiany wynikają z naturalnych

procesów demograficznych zachodzących na danym obszarze, a także zdolności finansowo lokalowych placówek przedszkolnych.

Należy zwrócić również uwagę na poziom realizacji wskaźnika dotyczącego szkół ponadgimnazjalnych o programach kształcenia dostosowanych do zmieniających się potrzeb lokalnego rynku pracy, który wg. stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku wyniósł 2. Jego wartość wynika z przyjętej metodologii, która za cel przyjmuje zobrazowanie aktywności w zakresie pozyskania Funduszy Europejskich takich podmiotów na terenie gmin objętych *PSRB*, nie zaś ich formalnej liczby, wynikającej z prawnej rejestracji.

Zanotowany progres (12) wskaźnika dotyczącego liczby wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty, a także wykazywane w jego ramach formy wsparcia dowodzą, że gminy dbają o odpowiedni poziom usług oraz infrastruktury w obszarze edukacji. Niewątpliwie wpływ na to ma fakt, iż sprawy z zakresu edukacji publicznej stanowią zadania własne gminy.

Do zadań własnych gmin należą także sprawy związane z ochroną zdrowia mieszkańców. Mając na uwadze powyższe, odnotowania wymaga wykazana przez gminy po raz pierwszy realizacja wskaźnika dotyczącego wsparcia podmiotów leczniczych. Udzielona pomoc miała dwojaki aspekt: finansowy (kwota łączna 53 806 zł) i niefinansowy (udostępnienie lokalu).

Pomimo wzrastającej co roku popularności Internetu i usług świadczonych on-line, a także proklamowanej większej otwartości jednostek publicznych na klientów oraz udostępniania w formie cyfrowej coraz większych zasobów danych, wskaźnik dotyczący liczby usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3 na obszarze *PSRB* nie uległ zmianie w stosunku do 2016 roku. Z uwagi jednak na realizowane przez Województwo Podkarpackie ze środków *RPO WP 2014-2020* dwa projekty: „Podkarpacki System Informacji Przestrzennej (PSIP)” oraz „Podkarpackie e-biblioteki pedagogiczne”, które swoim zasięgiem obejmują tereny gmin: Czarna, Lutowska i Ustrzyki Dolne, można założyć wzrost przedmiotowego wskaźnika w kolejnym okresie sprawozdawczym.

**4. Priorytet INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA POPRAWIE DOSTĘPNOŚCI
I OCHRONIE ŚRODOWISKA**

Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 31 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp/regres w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg	31,75 km	37,242 km	57,42347 km	25,67347 km

Wskaźnik **Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg** w okresie od stycznia do grudnia 2017 r. wyniósł **25,673 km**. Wskaźnik był analizowany pod kątem dróg przebudowanych lub zmodernizowanych z uwzględnieniem dróg przebudowanych ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich, oraz środków własnych gmin, jak również funduszy celowych, np. popowodziowych. W ramach wskaźnika nie ujmuje się kosztów ponoszonych na rutynowe utrzymanie drogi.

W okresie od stycznia do czerwca 2017 r. został zrealizowany w liczbie **5,492 km**, a realizację inwestycji wpisujących się w jego zakres wykazały następujące JST: Gmina Baligród - 0,435 km⁷⁹, Gmina Czarna - 0,6 km, Gmina Komańcza - 0,8 km⁸⁰, Gmina Solina - 2 km⁸¹, Gmina Ustrzyki Dolne - 1,657 km⁸².

W okresie od lipca do grudnia 2017 r. wskaźnik został zrealizowany w liczbie **20,18147 km**, a realizację inwestycji wpisujących się w jego zakres wykazały

⁷⁹ Gmina Baligród otrzymała dofinansowanie w ramach funduszu powodziowego w kwocie: 156 919 zł na drogi gminne: nr 286/1, 286/5, 286/6, 286/7 w miejscowości Baligród.

⁸⁰ Modernizacja drogi w Radoszycach (środki własne gminy).

⁸¹ Przebudowano drogę w Myczkowie o długości 1,5 km oraz drogę w Rybnym na odcinku 0,5 km (środki własne gminy).

⁸² Gmina Ustrzyki Dolne zadeklarowała następujące inwestycje drogowe:

- przebudowa drogi gminnej 119252R w miejscowości Hoszowczyk - PROW 2014-2020, dofinansowanie: 88 385 zł. (0,393 km);
- przebudowa dróg lokalnych w miejscowościach Ropienka, Brelików - PROW 2014-2020, dofinansowanie: 75234 zł (0,374 km);
- przebudowa drogi ul. Gombrowicza w Ustrzykach Dolnych ze środków Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa w ramach Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej 2016-2020, dofinansowanie: 527 721 zł (0,890 km).

następujące JST: Gmina Bircza - 3,64947 km⁸³, Gmina Cisna - 0,850 km, Gmina Czarna - 0,580 km⁸⁴, Gmina Komańcza - 0,45 km⁸⁵, Urząd Miasta i Gminy Lesko - 2,74 km⁸⁶, Gmina Olszanica - 2,101 km⁸⁷, Gmina Ustrzyki Dolne - 3,12 km⁸⁸, Gmina Zagórz - 6,511 km⁸⁹, Gmina Tyrawa Wołoska - 0,18 km⁹⁰.

⁸³ Gmina Bircza zadeklarowała:

- remont drogi gminnej w miejscowości Korzeniec - Boguszówka, wartość inwestycji to: 372 798,79 zł (298 239,00 zł - dotacja od Wojewody Podkarpackiego z budżetu państwa na usuwanie skutków klęsk żywiołowych, 74 559,79 zł - środki własne);
- przebudowę i remont drogi gminnej w miejscowości Leszczawka „Rosuszka” wartość inwestycji to: 338 074,88 zł (80 000,00 zł - dotacja z Nadleśnictwa Bircza, 258 074,88 zł - środki własne);
- remont drogi gminnej Malawa „Mogielnica”, koszt inwestycji: 70 567,99 zł (środki własne);
- remont drogi w miejscowości Jawornik Ruski „Rybne”, koszt inwestycji: 200 000 zł (140 000 zł - dotacja od Wojewody Podkarpackiego z budżetu państwa na usuwanie skutków klęsk żywiołowych, 60 000 zł - środki własne).

⁸⁴ Gmina Czarna zadeklarowała:

- w miejscowości Olchowiec - droga gminna 370 m - koszt: 150 000 zł (100 000 zł - środki własne gminy, 50 000 zł - dofinansowanie z Nadleśnictwa Lutowiska);
- w miejscowości Lipie – droga gminna do pól, koszt 99 420 zł (69 420 zł - środki własne gminy, 30 000 zł - środki Urzędu Marszałkowskiego z Programu modernizacji dróg rolnych – drogi dojazdowe do pól).

⁸⁵ Gmina Komańcza przeprowadziła modernizację dróg w Rzepedzi, Komańczy i Czystogarbie (środki własne gminy).

⁸⁶ W Gminie Lesko przeprowadzono:

- modernizację dróg gminnych w miejscowościach: Bachława, Bezmiechowa Dolna, Glinne, Hoczew, Huzele, Jankowce, Łączki - łącznie 0,8 km (środki własne);
- przebudowę drogi gminnej w Lesku o dł. 0,8 km (dofinansowanie z budżetu państwa w wys. 140 000 zł);
- przebudowę drogi gminnej w Jankowcach o dł. 0,3 km (dofinansowanie z budżetu państwa w wys. 105 689 zł);
- modernizację drogi dojazdowej do gruntów rolnych w Dziurdziowie (dotacja z Województwa Podkarpackiego z Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych w wys. 37 000 zł).

⁸⁷ Gmina Olszanica zadeklarowała przebudowę dróg w miejscowościach: Olszanica, Uherce Mineralne, Stefkowa, Paszowa, Wańkowa i Zwierzyń. Przebudowy - łącznie 2,101 km dróg za kwotę 651 694,13 zł (środki własne oraz fundusze celowe).

⁸⁸ Gmina Ustrzyki Dolne zadeklarowała:

- przebudowę drogi gminnej nr 119237R w miejscowości Bandrów - 0,120 km - 50 000 zł (środki własne);
- budowę drogi gminnej w m. Ustrzyki Dolne, ulica Bieszczadzka - 0,125 km - 105 000 zł (środki własne);
- przebudowę drogi gminnej nr 144218R w m. Ustrzyki Dolne - 0,170 km – 75 000 zł (środki własne);
- przebudowę drogi gminnej nr 119214 w m. Ustrzyki Dolne, ulica Gombrowicza - 0,890 km - 1 200 000 zł (*Program rozwoju gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej na lata 2016 – 2019*, kwota 527 721 zł);
- budowę drogi gminnej w m. Ustrzyki Dolne, ulica Gombrowicza nad basenem - 0,113 km - 250 000 zł (środki własne);
- przebudowę drogi gminnej nr ewid. działki 1923 w m. Ustrzyki Dolne, na Gromadzyń - 0,145 km - 80 000,00 zł (środki własne);
- przebudowę drogi gminnej nr 119213R w m. Ustrzyki Dolne, ulica Strwiąż - 0,760 km - 280 000 zł (tzw. powodziówka, dofinansowanie w kwocie: 220 00 zł);
- przebudowę ulicy Nowa w m. Ustrzyki Dolne - 0,080 km – 60 000 zł (środki własne);
- przebudowę drogi gminnej Brelików - Ropienka nr 118310R - 0,715 km - 330 000 zł (tzw. powodziówka, dofinansowanie w kwocie: 268 663 zł).

⁸⁹ Gmina Zagórz zadeklarowała:

- przebudowę drogi Osiedle Wielopole na odcinku 350 mb, 39 542,12 zł (dotacja ze środków Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe);
- przebudowę drogi Łukowe na odcinku 730 mb, 205 101 zł (dotacja z rezerwy celowej państwa);

Inwestycje drogowe na terenie objętym *PSRB* w 2017 r. finansowane były również ze środków Samorządu Województwa Podkarpackiego. Z informacji przekazanych przez Departament Dróg i Publicznego Transportu Zbiorowego wynika, że zrealizowano 3. inwestycje w zakresie odnowy i przebudowy dróg wojewódzkich, a także budowy i remontów chodników w ciągach dróg wojewódzkich. Szczegółowe informacje w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli nr 4.

Tabela 4. Dane dot. gmin, które otrzymały dotację na odnowę i przebudowę dróg wojewódzkich oraz budowę i remonty chodników w ciągach dróg wojewódzkich.

Odnowy dróg wojewódzkich						
Lp.	Gmina	Miejscowość	Nr drogi	Wartość zadania	Udział finansowy Województwa	Udział finansowy Gminy
1.	Komańcza	Czystogarb - Komańcza	897	299 797,08	289 813,84	9 983,24
Przebudowy dróg wojewódzkich						
Lp.	Gmina	Miejscowość	Nr drogi	Wartość zadania	Udział finansowy Województwa	Udział finansowy Gminy
1.	Solina	Wołkowyja	894	584 961,19	467 968,95	116 992,24
Remonty chodników w ciągach dróg wojewódzkich						
Lp.	Gmina	Miejscowość	Nr drogi	Wartość zadania	Udział finansowy Województwa	Udział finansowy Gminy
1.	Lesko	Średnia Wieś	894	39 885,32	23 931,19	15 954,13
Budowy chodników w ciągach dróg wojewódzkich						
Lp.	Gmina	Miejscowość	Nr drogi	Wartość zadania	Udział finansowy Województwa	Udział finansowy Gminy
1.	Ustrzyki Dolne	Ustrzyki Dolne	896	249 999,99	149 999,99	100 000,00
2.	Lesko	Hoczew	893	62 378,22	37 428,80	24 949,42
3.	Solina	Bukowiec	894	96 214,09	96 214,09	0,00

Źródło: Dane dostarczone przez Departament Dróg i Publicznego Transportu Zbiorowego UMWP.

- przebudowę drogi Tarnawa Górna na odcinku 1340 mb, 406 140 zł (dotacja z rezerwy celowej państwa);
- przebudowę drogi w Zagórzcu - Plac Obrońców Wężła - na odcinku 293 mb, 400 504,02 zł (dotacja w ramach *RPO WP 2014-2020*);
- przebudowę drogi Osiedle Domków Jednorodzinnych - ul. Krucza na odcinku 990 mb, 439 977 zł (dotacja w ramach *Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej na lata 2016-2019*);
- przebudowę dróg gminnych o łącznej długości 2 443 mb - 589 557,67 zł (środki własne);
- przebudowę drogi Morochów na odcinku 215 mb - 36 100 zł (dotacja z budżetu Województwa Podkarpackiego);
- przebudowę drogi Mokre na odcinku 150 mb - 15 900 zł (dotacja z budżetu Województwa Podkarpackiego).

⁹⁰ Gmina Tyrawa Wołoska zadeklarowała przebudowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych na kwotę 42 627 zł (30 000 zł - dotacja z Urzędu Marszałkowskiego, 12 627 zł - środki własne).

Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie zadeklarował z kolei, że w 2017 roku na terenie gmin objętych *PSRB* realizowane były następujące inwestycje:

- Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 890 Kuźmina – Krościenko na odcinku od km 21+800 do km 22+474 Zad. 1. Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 890 Kuźmina – Krościenko wraz z mostem przez potok bez nazwy w miejscowości Liskowate w km 21+932 – 22+072 - na zadanie wydatkowano kwotę: 25 451,82 zł (Gmina Ustrzyki Dolne);
- Przebudowa drogi woj. Nr 894 Hoczew – Wołkowyja – Czarna w m. Wołkowyja - na zadanie wydatkowano kwotę: 584 961,19 zł (Gmina Solina).

Z informacji przekazanych przez Departament Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem UMWP wynika również, że w I. półroczu 2017 r. 11 gmin uczestniczących w *Programie* otrzymało wsparcie finansowe ze środków Samorządu Województwa Podkarpackiego w kwocie **394 000 zł** na budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych w ramach zadania „*Podział środków budżetu Województwa stanowiących dochód z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolniczej w roku 2017*”.

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie przedstawiła zestawienie zrealizowanych w 2017 roku przedsięwzięć wpisujących się w *Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad* (tabela nr 5). Wynika z niego, że w 2017 r. RDLP w Krośnie na realizację przedsięwzięć drogowych na obszarze gmin objętych *PSRB* przeznaczyła **kwotę 674 144,30 zł**.

Tabela 5. Zestawienie zrealizowanych przedsięwzięć oraz wartości poniesionych nakładów finansowych.

Lp.	RDLP	Nadleśnictwo	Nazwa przedsięwzięcia drogowego	JST	Długość realizowanego odcinka [m]	Poniesione nakłady finansowe przez LP na koniec 2017 r. [zł]	Data rozpoczęcia robót	Data zakończenia robót
1.	Krosno	Lesko	Remont drogi gminnej na dz. ew. nr 282 w m-ci Stróże Małe	Gmina Sanok	460	24 000,00	19.09.2017	27.11.2017
2.	Krosno	Lesko	Remont drogi gminnej Niebieszczany - Stróże Wielkie „Na Poddębinię” w m. Niebieszczany	Gmina Sanok	384	18 690,84	19.09.2017	27.11.2017

3.	Krosno	Lesko	Remont drogi Berezka	Gmina Solina	400	25 931,12	31.08.2017	26.09.2017
4.	Krosno	Lesko	Przebudowa drogi powiatowej w Zwierzyniu	Powiat Leski	2 100	133 380,22	11.09.2017	10.10.2017
5.	Krosno	Lesko	Przebudowa drogi gminnej w Zagórz ul. Kopalniana	Gmina Zagórz	245	39 542,12	02.10.2017	31.10.2017
6.	Krosno	Lutowiska	Zaprojektowanie remontu i jego przeprowadzenie na moście na potoku bez nazwy w m. Czarna Górna, w ciągu drogi wojew.nr 896 Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne w km 16+059	Woj. Podkarpackie	most	10 000,00	25.07.2017	13.12.2017
7.	Krosno	Lutowiska	Zaprojektowanie remontu i jego przeprowadzenie na moście na potoku Pastewnik w m. Zadwórze, w ciągu drogi wojew. nr 896 Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne w km 7+352	Woj. Podkarpackie	most	10 000,00	10.07.2017	12.10.2017
8.	Krosno	Lutowiska	Zaprojektowanie remontu i jego przeprowadzenie na moście na potoku Głuchy w m. Czarna-Polana, w ciągu drogi wojew. nr 894 Hoczew-Czarna w km 39+022	Woj. Podkarpackie	most	40 000,00	25.07.2017	20.11.2017
9.	Krosno	Lutowiska	Zaprojektowanie remontu i jego przeprowadzenie na moście na potoku Głuchy w m. Czarna, w ciągu drogi wojew. nr 894 Hoczew-Czarna w km 38+408	Woj. Podkarpackie	most	10 000,00	26.09.2017	28.11.2017
10.	Krosno	Lutowiska	Przebudowa nawierzchni drogi i uszkodzonego przepustu o średnicy 60 cm w ciągu drogi gminnej w m. Olchowiec, na odcinku od km 0+000 do 0+369	Gmina Czarna	369	50 000,00	15.10.2017	15.11.2017
11.	Krosno	Stuposiany	Zaprojektowanie remontu i jego przeprowadzenie na moście na potoku bez nazwy w miejscowości Czarna Górna w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 896 Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne w km 16+059	Woj. Podkarpackie	most	30 000,00	27.07.2017	13.12.2017
12.	Krosno	Ustrzyki Dolne	"Zaprojektowanie remontu i jego przeprowadzenie na moście na potoku Hoszowczyk w miejscowości Jałowe w ciągu drogi woj. Nr 896 Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne w km 4+082"	Woj. Podkarpackie	most	40 000,00	10.07.2017	28.09.2017

13.	Krosno	Ustrzyki Dolne	"Zaprojektowanie remontu i jego przeprowadzenie na moście na potoku Pastewnik w miejscowości Zadwórze w ciągu drogi woj. Nr 896 Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne w km 7+352"	Woj. Podkarpackie	most	30 000,00	10.07. 2017	28.09. 2017
14.	Krosno	Ustrzyki Dolne	Bieżący remont i konserwacja drogi gminnej na dz. o nr ew. 429, 420/1, 421/1 i 767 w miejscowości Bandrów Narodowy	Gmina Ustrzyki Dolne	-	9 600,00	12.12. 2017	21.12. 2017
15.	Krosno	Ustrzyki Dolne	Przebudowa drogi powiatowej Nr 2268R Wańkowa - Leszczowate - Łodyna w km 0+750-2+270, 2+850-3+550, 3+850-4+700, 5+850-7+500, 8+500-10+000, 10+100-11+299	Powiat Bieszczadzki	7 849	203 000,00	01.07. 2016	31.05. 2017
Razem						674 144,30		

Źródło: Dane dostarczone przez Regionalną Dyрекcyję Lasów Państwowych w Krośnie.

Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych lotnisk lub lądowisk

Wskaźnik **Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych lotnisk lub lądowisk** nie był realizowany w 2017 roku. Z informacji otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad* w 2017 r. nie wybudowano, ani nie zmodernizowano żadnych lotnisk lub lądowisk.

Podkreślić przy tym jednak należy, iż na terenie gmin objętych *Programem* znajdują się dwa lotniska/lądowiska: w Bezmiechowej (gmina Lesko) oraz w Arłamowie (gminy Bircza i Ustrzyki Dolne). Lądowisko zlokalizowane na terenie gminy Lesko posiada status Akademickiego Ośrodka Szybowcowego Politechniki Rzeszowskiej i jest usytuowane na południowym stoku masywu Gór Słonnych. Lądowisko to przeznaczone jest do operacji startów i lądowań zarówno w dzień, jak i w nocy. Z kolei lądowisko położone w gminie Bircza oddalone jest od Arłamowa o 14 km, a w bezpośrednim sąsiedztwie Hotelu Arłamów znajduje się heliport. Wymiary pasa lotniska oraz drogi startowej o asfaltowej nawierzchni dają możliwość lądowań zarówno małym awionetkom, jak również samolotom czarterowym do 100 osób na pokładzie. Dodatkowo do ewidencji lądowisk Urzędu Lotnictwa Cywilnego wpisane są Lądowisko Dolina Ruchlinu - Horodek (gmina Solina) oraz Lądowisko

Dolina Ruchlinu-Żernica (gmina Baligród) należące do firmy Dolina Ruchlinu. Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Lesku również dysponuje łądowiskiem dla śmigłowców sanitarnych.

Liczba uruchomionych turystycznych przejść granicznych

Wskaźnik **Liczba uruchomionych turystycznych przejść granicznych** nie był realizowany w 2017 roku.

Z danych otrzymanych od Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie wynika, że z drogowego przejścia granicznego Krościenko-Smolnica, które jest czynne całodobowo, w 2017 roku odprawiono 1 447 122 osób oraz 494 671 pojazdów. Wydatki inwestycyjne związane z utrzymaniem przejścia granicznego w Krościenku w 2017 r. wyniosły **1 904 000** złotych, a na wydatki inwestycyjne Drogowego Przejścia Granicznego w Krościenku wydano **95 315 zł**. Były to następujące zadania:

1. *„Opracowanie dokumentacji projektowej do zamówienia pn. Budowa budynku gospodarczego w systemie kontenerowym dla przewodników psów służbowych na Drogowym Przejściu Granicznym w Krościenku”;*
2. *„Zakup serwerów plików na przejścia graniczne”;*
3. *„Zakup UPS dla potrzeb służb granicznych na Drogowe Przejście Graniczne w Krościenku”.*

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez PUW, Kolejowe Przejście Graniczne Krościenko-Chyrów jest obecnie nieczynne. Pojawiają się jednak głosy i prośby o reaktywację połączenia kolejowego Chyrów-Krościenko-Zagórz, które niewątpliwie miałyby duży wpływ na rozwój turystyki i relacje społeczne pomiędzy Polakami, a Ukraińcami. Pojawiają się również wnioski strony ukraińskiej o utworzenie nowych przejść granicznych drogowych: „Smolnik-Boberka”, „Michniowiec-Łopuszanka” (inicjatywa pozytywnie zaopiniowana przez Marszałka Województwa Podkarpackiego) oraz przejścia pieszo-rowerowego „Wołosate-Łubnia”.

Warto nadmienić także, że w 2016 roku został opracowany Program Funkcjonalno-Użytkowy dla zadania „Budowa DPG w Malhowicach”. W roku 2017 Podkarpacki Urząd Wojewódzki wyłonił projektanta planowanego przejścia i obecnie

przygotowywana jest dokumentacja projektowa. Realizację zadania przewiduje się w latach 2018-2019.

Liczba wspartych form ochrony przyrody

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych form ochrony przyrody	0	1	1	1

W 2017 r. realizację wskaźnika zadeklarowała jedynie Gmina Zagórz, która w listopadzie 2016 r. podpisała umowę z OSP w Łukowem na realizację inicjatywy polegającej na odbudowie populacji zagrożonych i cennych gatunków drzew oraz krzewów. W styczniu 2017 podpisano trójstronne porozumienie pomiędzy Gminą Zagórz, Ochotniczą Strażą Pożarną w Łukowem oraz Stowarzyszeniem „Pro Carpathia” na mocy którego Gmina udostępniła grunt pod realizację inicjatywy przez OSP w Łukowem. W ramach zadania przewidzianych zostało szereg działań polegających na odbudowie stanu populacji zagrożonych i cennych gatunków drzew i krzewów poprzez przygotowanie terenu (w tym ogrodzenie i melioracja), zakup i nasadzenie sadzonek cisa pospolitego (ok. 1 500 szt.) oraz kłokoczki południowej (ok. 250 szt.). Inicjatywa została sfinansowana ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Całkowity koszt realizacji wynosił **18 700,00 zł**.

Dodatkowo z danych dostarczonych przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie wynika, iż w 2017 roku udzielono dotacji współfinansowanej z NFOŚiGW na likwidację odpadów np. azbestowych dla gmin z terenów objętych *PSRB* w wysokości **93 839,44 zł**.. Dodatkowo WFOŚiGW w Rzeszowie w I półroczu 2017 r. udzielił Bieszczadzkiemu Stowarzyszeniu „Promyk Nadziei” z siedzibą w Ustrzykach Dolnych dotacji w kwocie **4 481,10 zł** na projekt „Pomagamy ptakom w Bieszczadach”.

Ponadto z informacji przekazanych przez Departament Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem wynika, że Samorząd Województwa Podkarpackiego udzielił dotacji w kwocie **1 278 006,34 zł** na projekt *"Podkarpacki Naturalny Wypas II"*, który był realizowany w gminach objętych *PSRB* przez Stowarzyszenie Hodowców

i Miłośników Konia Huculskiego, Bieszczadzkie Stowarzyszenie Rolników, Stowarzyszenie Rolników „OSTOJA” oraz Stowarzyszenie Euro-San.

Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej	27 km	27 km	27 km	0 km

Wskaźnik **Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej** nie był realizowany w 2017 roku przez JST objęte *PSRB*. Z otrzymanych danych wynika, że na terenie objętym *Programem* w analizowanym okresie nie zostały wybudowane żadne nowe sieci szerokopasmowe.

Poprawa stanu czystości wody w rzece San zbadana (określona) przy pomocy wskaźników fitobentos i fitoplankton w ustalonych miejscach leżących poniżej Zalewu w Solinie i poniżej Zalewu w Myczkowcach

Wskaźnik **Poprawa stanu czystości wody w rzece San zbadana (określona) przy pomocy wskaźników fitobentos i fitoplankton w ustalonych miejscach leżących poniżej Zalewu w Solinie i poniżej Zalewu w Myczkowcach** monitorowany jest na podstawie danych dostarczanych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie. Badania wskazanych parametrów biologicznych prowadzone są w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska z częstotliwością raz na trzy lata, co wyklucza możliwość analizowania danych w okresie corocznym. Mając na uwadze powyższe, poniżej przedstawiono ostatnią analizę dokonaną przez WIOŚ (z uwzględnieniem wyników klasyfikacji fitobentosu i fitoplanktonu w wodach rzeki San w latach 2016, 2015 i 2012) sporządzoną w reprezentatywnych punktach pomiarowo-kontrolnych dla poszczególnych części wód wydzielonych na rzece San - tabela nr 6.

Tabela nr 6. Wyniki klasyfikacji fitobentosu i fitoplanktonu w wodach rzeki San w latach 2016, 2015 i 2012.

Lp.	Nazwa JCWP	Wyniki klasyfikacji wybranych elementów biologicznych w 2015 r. i w 2016 r.		Wyniki klasyfikacji wybranych elementów biologicznych w 2012 r.		Gminy w zlewni JCWP
		Fitoplankton (wskaźnik fitoplanktonowy IFPL)	Fitobentos (multimetryczny indeks okrzemkowy IO)	Fitoplankton (wskaźnik fitoplanktonowy IFPL)	Fitobentos (multimetryczny indeks okrzemkowy IO)	
1.	San do Wołosatego	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Lutowiska
2.	San od Wołosatego do zbiornika Solina	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Lutowiska, Czarna, Solina
3.	Zbiornik Solina do zapory w Myczkowcach	klasa I	klasa I	klasa I	klasa I	Czarna, Solina, Ustrzyki Dolne
4.	San od zb. Myczkowce do Tyrawki	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Solina, Olszanica, Lesko, Sanok (miasto), Sanok (wiejska), Zagórz
5.	San od Tyrawki do Olszanki	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Sanok (wiejska), Bircza, Dydnia, Nozdrzec, Dynów (miasto), Dynów (wiejska), Dubiecko, Krzywczka, Krasiczyn
6.	San od Olszanki do Wiaru	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa II	Krasiczyn, Przemyśl (miasto), Przemyśl (wiejska), Żurawica
7.	San od Wiaru do Huczek	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Żurawica, Przemyśl (miasto), Medyka
8.	San od Huczek do Wisłoka, bez Wisłoka	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Medyka, Żurawica, Orły, Stubno, Radymno (miasto), Radymno (wiejska), Laszki, Jarosław (miasto), Jarosław (wiejska), Wiązownica, Sieniawa, Tryńcza, Leżajsk (wiejska)
		klasa II ³	Nie dotyczy			

9.	San od Wisłoka do Złotej	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Leżajsk (wiejska), Leżajsk (miasto), Kuryłówka
10.	San od Złotej do Rudni	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Leżajsk (wiejska), Kuryłówka, Nowa Sarzyna, Krzeszów, Rudnik nad Sanem, Ulanów
11.	San od Rudni do ujścia	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Rudnik nad Sanem, Ulanów, Nisko, Pysznicza, Stałowa Wola, Zaleszany, Radomyśl nad Sanem, Gorzyce

Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska.

Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków

Wskaźnik **Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** jest zróżnicowany i mieści się w zakresie od 9% do 83%. Szczegółowe dane przedstawia tabela nr 7.

Tabela nr 7. Odsetek ludności korzystających z oczyszczalni ścieków z terenów objętych Programem.

Nazwa gminy	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w 2016 r.	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków na dzień 30.VI.2017 r.	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków na dzień 31.XII.2017 r.
Gmina Baligród	30%	30%	30 %
Gmina Bircza	30%	30%	30% ⁹¹
Gmina Cisna	58%	58%	58%
Gmina Czarna	9%	9%	9%

⁹¹ W marcu 2017 roku podpisano umowę z Zarządem Województwa Podkarpackiego na dofinansowanie rozbudowy, przebudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków w Birczy, której głównym celem jest zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków z 250 m³ do 560 m³. Dofinansowanie uzyskano w ramach RPO WP na lata 2014-2020.

Miasto i Gmina Lesko	83,4%	83% ⁹²	83%
Gmina Lutowiska	75,5%	75,5%	75,5%
Gmina Solina	50%	57%	57%
Gmina Tyrawa Wołoska	14%	14%	14%
Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne	52,39%	52,39%	52,39%
Miasto i Gmina Zagórz	75%	75%	75%

Źródło: Dane dostarczone przez JST wchodzące w skład *PSRB*

Warto nadmienić także, że odsetek ludność w Gminie Bircza korzystającej z oczyszczalni ścieków najprawdopodobniej ulegnie zwiększeniu w kolejnym okresie sprawozdawczym, gdyż w marcu 2017 roku Gmina podpisała z Zarządem Województwa Podkarpackiego umowę na dofinansowanie rozbudowy, przebudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków w Birczy, której głównym celem jest zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków z 250 m³ do 560 m³. Dofinansowanie uzyskano w ramach *RPO WP na lata 2014-2020*, Działanie 4.3. Zakończenie zadania planowane jest na 2018 rok.

Ponadto z informacji otrzymanych z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie wynika, że w I półroczu 2017 r. Parafia Rzymskokatolicka p.w. Świętej Anny w Ustrzykach Górnych otrzymała dotację w wysokości **100 000 zł** na budowę pompowni ścieków i przyłącza ciśnieniowego (rurociągu tłocznego) do kanalizacji sanitarnej dla Archidiecezjalnego Domu Rekolekcyjnego im. Jana Pawła II w Ustrzykach Górnych, a AMW REWITA Sp. z o. o. preferencyjną pożyczkę w wysokości **3 780 550,40 zł** na budowę oczyszczalni ścieków w Solinie. W II połowie 2017 r. WFOŚiGW zadeklarował również wsparcie 8 projektów w ramach Infrastruktury służącej poprawie dostępności i ochronie środowiska na łączną kwotę **9 860 531,08 zł**, szczegółowe dane zostały przedstawione w tabeli nr 8.

⁹² Rozbieżność w wartości zadeklarowanego wskaźnika „Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków” za lata 2016 (83,4%) oraz 2017 (83%) wynika z faktu, że w 2017 roku UMiG Lesko zastosował zaokrąglenie do liczby całkowitej.

Tabela 8. Zestawienie podmiotów, które uzyskały wsparcie z WFOŚiGW.

Lp.	Nazwa podmiotu	Obszar wsparcia	Kwota	Nazwa projektu
1.	Kontrahent techniczny do rejestrowania osób fizycznych	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	1 900,00	Budowa przydomowej oczyszczalni ścieków w miejscowości Jałowe
2.	Gmina Solina z/s w Polańczyku	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	500 000,00	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej dla miejscowości Berezka
3.	Gmina Solina z/s w Polańczyku	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	82 093,37	Budowa budynku sanitariatu wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną na działce o nr ewid. 269/2/ obręb 0011 Polańczyk
4.	Gmina Solina z/s w Polańczyku	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	2 300 000,00	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej dla miejscowości Berezka
5.	Stowarzyszenie Ogrodowe "STORCZYK" w Ustrzykach Dolnych	n/d	20 000,00	Wykonanie ujęcia wody studnią wierconą na terenie ogródków działkowych w Ustrzykach Dolnych
6.	Gmina Ustrzyki Dolne	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	5 400 000,00	Błękitny San- kompleksowa regulacja gospodarki wodno-ściekowej miast i gmin położonych wzdłuż rzeki - modernizacja stacji uzdatniania wody i magistrali wodociągowej
7.	Gmina Solina z/s w Polańczyku	n/d	1 094 173,54	Przebudowa i remont Stacji Uzdatniania Wody w miejscowości Polańczyk
8.	Gmina Solina z/s w Polańczyku	n/d	462 364,17	Budowa sieci wodociągowej wraz z obiektami, urządzeniami technicznymi i towarzyszącymi w miejscowości Solina

Źródło: Dane dostarczone przez WFOŚiGW.

Z informacji przekazanych przez Departament Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWP wynika ponadto, iż w II połowie 2017 roku ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) udzielono dotacji 6 podmiotom z terenu *PSRB* w wysokości **9 427 528 zł** (łącznie wartość podpisanych umów: **14 817 746,82 zł**). Dotacja przeznaczona była na budowę, przebudowę lub wyposażenie obiektów budowlanych służących do

zaopatrzenia w wodę lub odprowadzania i oczyszczania ścieków na operację typu „Gospodarka wodno-ściekowa” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii” objętego *Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020*. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 9.

Tabela nr 9. Zestawienie podmiotów, które uzyskały wsparcie w ramach EFRROW.

Lp.	Nazwa podmiotu	Nazwa projektu	Wartość dofinansowania
1.	Gmina Solina	Budowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnej dla m-ci Zawóz etap I	1 997 970
2.	Gmina Zagórz	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowości Olchowa	1 807 501
3.	Gmina Ustrzyki Dolne	Budowa systemu zaopatrywania w wodę miejscowości Ropienka wraz z infrastrukturą i urządzeniami technicznymi sieci	1 795 666
4.	Gmina Ustrzyki Dolne	Budowa i przebudowa systemu zaopatrywania w wodę miejscowości Ropienka	1 109 705
5.	Gmina Komańcza	Rozbudowa i przebudowa sieci wodnej i kanalizacyjnej w Gminie Komańcza	719 705
6.	Gmina Cisna	Przebudowa sieci wodociągowej w m. Liszna oraz oczyszczalni ścieków w m. Cisna	1 997 981

Źródło: Dane pozyskane z Departamentu Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWP.

Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	21	21	22	1

Z danych otrzymanych od JST wynika, że wskaźnik: **Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** na dzień 31 grudnia 2017 r. został zrealizowany na poziomie **22**. Gmina Zagórz uchwaliła miejscowy plan

zagospodarowania przestrzennego sołectwa Łukowe o nazwie „ŁUKOWE-I” obejmującym swymi granicami działkę ewidencyjną nr 470/2 o pow. 12,71 ha.

Liczba obiektów poddanych termomodernizacji

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba obiektów poddanych termomodernizacji	6	17	29	23

Wskaźnik **Liczba obiektów poddanych termomodernizacji** według stanu na dzień 31 grudnia 2017 r. został osiągnięty na poziomie **29 obiektów**. Realizację wskaźnika w 2017 roku zadeklarowały następujące gminy: Gmina Solina - 7⁹³, Miasto i Gmina Zagórz - 4⁹⁴, Gmina Cisna - 1⁹⁵, Miasto i Gmina Lesko - 4⁹⁶, Gmina Olszanica - 2⁹⁷, Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne - 5⁹⁸.

⁹³ W ramach realizowanego projektu dofinansowanego z RPO WP 2014-2020 w wysokości 3 416 422,73 zł zmodernizowano następujące obiekty: Zespół Szkół w Wołkowyi, Zespół Szkół w Bóbrce, Szkołę Podstawową w Berezce, Świetlicę Wiejską w Myczkowcach, Szkołę Podstawową w Myczkowcach, Budynek Urzędu Gminy Solina w Polańczyku, Budynek Gminnego Zakładu Komunalnego w Polańczyku.

⁹⁴ W Gminie Zagórz:

- 14 listopada 2016 roku podpisano umowę o dofinansowanie dla zadania pn. „Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Zagórzcu” w ramach RPO WP 2014-2020, Działanie 3.2 *Modernizacja energetyczna budynków*. Termin zakończenia projektu to 30.11.2017 r. W ramach zadania wykonano termomodernizację następujących obiektów: budynku UMiG w Zagórzcu, budynku Świetlicy miejskiej w Zagórzcu - osiedle Wielopole, budynku Szkoły Podstawowej w Zagórzcu, - 19 października 2016 roku podpisano umowę o dofinansowanie dla zadania pn. „Przebudowa budynku dworca PKP w miejscowości Mokre w celu jego adaptacji na mieszkania socjalne” w ramach RPO WP 2014-2020, Poddziałanie 6.2.2 *Infrastruktura pomocy społecznej*. Termin zakończenia projektu to 30.11.2017 r. W ramach zadania wykonana zostanie m.in. termomodernizacja budynku będącego przedmiotem projektu.

⁹⁵ W Gminie Cisna termomodernizacji poddano obiekt pogotowia ratunkowego w Cisnej. Źródłem wsparcia były środki WFOŚiGW w Rzeszowie (dofinansowanie w kwocie 36 186 zł) oraz środki własne Gminy (32 926,60 zł).

⁹⁶ W Gminie Lesko w ramach zadania „Modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej w gminie Lesko” poddano termomodernizacji następujące budynki: Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną w Lesku, Gimnazjum w Lesku, Szkołę Podstawową w Lesku i Szkołę Podstawową w Hoczwi. Zadanie zostało zrealizowane z dofinansowaniem z EFRR w wysokości 4 336 440,73 zł w ramach RPO WP na lata 2014-2020.

⁹⁷ W Gminie Olszanica w podanym okresie przeprowadzono termomodernizację budynku Gminnej Biblioteki oraz Ochotniczej Straży Pożarnej w Olszanicy, a także remont strażnicy OSP w Uhercach Mineralnych. Roboty wykonano na kwotę 188 634,61 zł ze środków własnych oraz funduszy celowych.

⁹⁸ W Gminie Ustrzyki Dolne poddano termomodernizacji budynki użyteczności publicznej:

- świetlicę wiejską w miejscowości Łodyna (całkowity koszt to: 154 985,93 zł, w tym dofinansowanie ze środków WFOŚiGW w wysokości: 86 763,08 zł);
- świetlicę wiejską w miejscowości Zawadka (całkowity koszt to: 176 854,09 zł, w tym dofinansowanie ze środków WFOŚiGW w wysokości: 85 106,50 zł);

Ponadto z danych zawartych w systemie teleinformatycznym SL 2014 wynika, że **2 gminy** z terenu objętego *Programem* realizowały w 1 połowie 2017 r. zadania o wartości **5 161 720,49 zł** wpisujące się w realizację ww. wskaźnika: Gmina Ustrzyki Dolne realizowała 3 projekty⁹⁹, a Gmina Baligród 2 projekty¹⁰⁰.

Dodatkowo z danych dostarczonych przez WFOŚiGW w Rzeszowie wynika, że wsparcie finansowe w I półroczu 2017 r. w kwocie **112 139 zł** otrzymała Parafia Rzymskokatolicka p.w. Świętej Anny w Ustrzykach Górnych na realizację projektu „Termomodernizacja budynku Archidiecezjalnego Domu Rekolekcyjnego w Ustrzykach Górnych 13”. W II półroczu 2017 r. ze środków WFOŚiGW wsparto 5 projektów dotyczących infrastruktury służącej poprawie dostępności i ochronie środowiska na łączną kwotę **308 037,58 zł**. Szczegółowe dane w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli nr 10.

Tabela nr 10. Zestawienie podmiotów, które uzyskały wsparcie ze środków WFOŚiGW w II połowie 2017 r.

Lp.	Nazwa podmiotu	Obszar wsparcia	Kwota	Nazwa projektu
1.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Matki Bożej Różańcowej w Brzegach Dolnych	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	50 000,00	Docieplenie ścian zewnętrznych Domu Parafialnego w Brzegach Dolnych
2.	Gmina Ustrzyki Dolne	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	86 763,08	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Ustrzyki Dolne - świetlica wiejska w miejscowości Łodyna

- W gminie poddano także modernizacji energetycznej trzy wielorodzinne budynki mieszkalne (całkowita wartość projektu to: 522 900 zł, dofinansowanie 85% ze środków *RPO WP 2014-2020*).

⁹⁹ Gmina Ustrzyki Dolne zadeklarowała realizację następujących projektów:

- „Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków szkół Powiatu Bieszczadzkiego tj. Bieszczadzkiego Zespołu Placówek Szkolno - Wychowawczych oraz Zespołu Szkół Licealnych w Ustrzykach Dolnych” – wartość projektu to: 2 074 383,97 zł;

- „Modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych w gminie Ustrzyki Dolne” – wartość projektu to: 594 312,16 zł;

- „Termomodernizacja budynku wielorodzinnego w Ustrzykach Dolnych przy ul. Nowa 5” – wartość projektu to: 567 738,74 zł.

¹⁰⁰ Gmina Baligród wykazała następujące projekty:

- „Modernizacja energetyczna budynków Spółdzielni Mieszkaniowej w Lesku” - wartość: 892 909,10 zł;

- „Termomodernizacja wielorodzinnego budynku mieszkalnego wraz z budową kotłowni i instalacjami OZE wspomagającymi system grzewczy” – wartość: 1 032 376,52 zł.

3.	Gmina Ustrzyki Dolne	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	85 106,50	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Ustrzyki Dolne - świetlica wiejska w miejscowości Zawadka
4.	Gmina Cisna	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	36 168,00	Termomodernizacja budynku Pogotowia Ratunkowego w Cisnej
5.	Gmina Olszanica	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	50 000,00	Wykonanie częściowej termomodernizacji budynku Gminnej Biblioteki oraz Ochotniczej Straży Pożarnej w Olszanicy

Źródło: Dane dostarczone przez WFOŚiGW

Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik na dzień 31 XII 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Wskaźnik na dzień 31 XII 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika w stosunku rocznym
Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego	13	23	29	16

Wskaźnik **Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego** wg stanu na dzień 31 grudnia 2017 r. wyniósł **29**. Jego realizację w 2017 r. zadeklarowały następujące gminy: Czarna - 2¹⁰¹, Solina - 2¹⁰², Baligród - 1¹⁰³, Lesko - 2¹⁰⁴, Zagórz - 9¹⁰⁵.

¹⁰¹ W Gminie Czarna udzielono dotacji dla OSP Czarna na wyposażenie, remont, zakup paliwa itp. w wysokości 57 900 zł - ze środków własnych gminy.

¹⁰² Gmina Solina udzieliła wsparcia dla OSP Bóbrka oraz Bukowiec polegającego na kupnie dwóch wozów strażackich. Koszt całkowity zakupu aut to: 320 000 zł, w tym dotacja w wysokości 140 000 zł.

¹⁰³ Gmina Baligród na utrzymanie OSP w Baligrodzie wydatkowała około 12 000 zł.

¹⁰⁴ Gmina Lesko zadeklarowała:

- wsparcie na remont instalacji c.o. w budynku OSP w Jankowcach - dotacja w wysokości: 30 000 zł z Krajowego Systemu Ratownictwa Gaśniczego;
- wymianę bramy wjazdowej i zakup sprzętu dla OSP w Manastercu – dotacja w wysokości: 11 625 zł z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Dodatkowo z danych dostarczonych przez WFOŚiGW w Rzeszowie wynika, że wsparcie finansowe w ramach infrastruktury służącej poprawie dostępności i ochronie środowiska w II półroczu 2017 r. w kwocie **95 000 zł** otrzymały 2 podmioty. Szczegółowe dane w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli nr 11.

Tabela 11. Zestawienie podmiotów, które uzyskały wsparcie z WFOŚiGW.

Lp.	Nazwa podmiotu	Obszar wsparcia	Kwota	Nazwa projektu
1.	Gmina Zagórz	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	70 000,00	Zakup samochodu ratowniczo-gaśniczego średniego uterenowionego 4 x 4 na potrzeby jednostki OSP Zagórz
2.	Gmina Solina z/s w Polańczyku	Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska	25 000,00	Zakup lekkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla potrzeb Ochotniczej Straży Pożarnej w Górzance

Źródło: Dane dostarczone przez WFOŚiGW.

Na terenie *PSRB* w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego funkcjonuje Bieszczadzkie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, które jest Stowarzyszeniem powstałym w 1976 roku. BWOPR nie jest finansowane z budżetu Państwa i większość środków na zabezpieczenie Jeziora Solińskiego jest pozyskiwana poprzez działalność szkoleniową oraz gospodarczą, a także dzięki wsparciu sponsorów. Corocznie organizowane są także spotkania dotyczące bezpieczeństwa nad wodą w których udział biorą wszystkie służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo oraz organizacje wypoczynku na terenie działalności Stowarzyszenia.

W 2017 roku BWOPR realizowało dwa zadania: „Organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarach wodnych województwa podkarpackiego” (dotacja celowa z części budżetu państwa, której dysponentem jest Wojewoda Podkarpacki w wysokości 60 000 zł) oraz „Zapewnienie bezpieczeństwa osobom przebywającym na terenach wodnych województwa podkarpackiego w 2017 r.” (dotacja celowa z budżetu Województwa Podkarpackiego na rok 2017 w kwocie

¹⁰⁵ Gmina Zagórz dofinansowała OSP: Zagórz - kwota: 820 528,94 zł, Tarnawa Górna - kwota: 6 715,71 zł, Tarnawa Dolna – kwota: 4 660,87 zł, Mokre – kwota: 3 763,58 zł, Zahutyń – kwota: 3 140,40 zł, Czaszyn – kwota: 8 219,90 zł, Poraż – kwota: 7 161,31 zł, Łukowe – kwota: 3 121,74 zł, Średnie Wielkie – kwota: 4 881,87 zł.

60 000 zł – na podst. uchwały nr 330/7096/17 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 17 sierpnia 2017 r.).

Liczba dofinansowanych instalacji odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych

Z danych przekazanych przez gminy objęte *Programem* wynika, że wskaźnik **Liczba dofinansowanych instalacji odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych** nie był realizowany w 2017 r..

Należy zauważyć jednak, że Miasto i Gmina Zagórz w dniu 31 października 2017 r. podpisała umowę o dofinansowanie ze środków *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* projektu pn. „Odnawialne źródła energii dla mieszkańców gminy Zagórz i gminy Dydnia”. Wartość tego projektu ogółem wynosi: 12 921 605,35 zł, z czego dofinansowanie UE: 9 988 435,00 zł

Podsumowując Priorytet INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA POPRAWIE DOSTĘPNOŚCI I OCHRONIE ŚRODOWISKA należy zauważyć, że część wskaźników (np. dot. liczby wybudowanych lub zmodernizowanych lotnisk lub lądowisk, liczby uruchomionych turystycznych przejeżdż granicznych, długości wybudowanej sieci szerokopasmowej) nie było realizowanych przez JST. Niewątpliwie sytuacja ta wynika ze złożoności formalno-prawnej procesu inwestycyjnego wpisujących się w ww. wskaźniki zadań oraz niejednokrotnie uzależnienia ich realizacji od zewnętrznych źródeł finansowania oraz uzyskania pozwoleń od publicznych decydentów.

Analizując wskaźnik ujęty w tabeli dot. całkowitej długości przebudowanych lub zmodernizowanych dróg należy zwrócić uwagę na jego mniejszą dynamikę (z 31,75 km w 2016 r. do 25,67 km w 2017 r.). Oznacza ona, że gminy zrealizowały mniej inwestycji drogowych w analizowanym okresie niż w 2016 roku, a ich źródłem były środki własne gmin oraz pozyskane dofinansowania z programów rządowych lub operacyjnych. Mając na uwadze jednak całość działań podejmowanych w przedmiotowym zakresie na obszarze *PSRB*, w tym ilość inwestycji drogowych wykazywanych przez Departamenty UMWP, PZDW oraz RDL, można przyjąć, że niniejszy wskaźnik notuje umiarkowane tempo przyrostu.

Podkreślenia wymaga zadeklarowana po raz pierwszy w *PSRB* realizacja wskaźnika dotyczącego liczby wspartych form ochrony przyrody. Niska wartość tego wskaźnika (na poziomie 1) jest zastanawiająca z uwagi na walory środowiskowe Bieszczad, dużą bioróżnorodności gatunków, a także dążenia samorządów oraz takich podmiotów jak np. BPN i RDLP ukierunkowane na rozwój zrównoważony tego obszaru. Niewątpliwie, kwestia ta wymaga dalszej diagnozy oraz analizy zjawiska.

Porównując wartości z 2016 oraz 2017 roku dotyczące ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków uznać można, że przedmiotowy wskaźnik utrzymuje się na względnie stałym poziomie (od 9% do 83 %), ale jest mocno zróżnicowany między gminami wchodzącymi w skład *Programu*. Biorąc jednak pod uwagę przekazane przez gminy, WFOŚiGW oraz Departamenty UMWP informacje o udzielonych dofinansowaniach na projekty z zakresu gospodarki wodno-ściekowej w kolejnych okresach sprawozdawczych należy spodziewać się wzrostu wartości deklarowanych przez niektóre gminy.

Znaczny postęp w realizacji można zauważyć w przypadku wskaźników dot. liczby obiektów poddanych termomodernizacji oraz liczby wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego. Ich wzrostu należy upatrywać w możliwości uzyskania dofinansowania na projekty termomodernizacyjne w ramach *RPO WP 2014-2020* oraz swoistych warunkach klimatycznych panujących w górach, a także w wzroście ruchu turystycznego, który wiąże się z koniecznością podejmowania dodatkowych interwencji i wymaga pozostawania w ciągłej gotowości, w tym zabezpieczenia oraz dobrego wyposażenia służb ratowniczych. Zauważyć należy także, że wskaźniki dotyczące liczby obiektów poddanych termomodernizacji oraz liczby dofinansowanych instalacji odnawialnych źródeł energii mogą się w pewnym zakresie pokrywać. Wynika to bowiem z faktu, że w ramach projektów termomodernizacyjnych często premiuje się rozwiązania efektywne energetycznie, do których niewątpliwie należy zaliczyć OZE.

W 2017 roku o 1. wzrósł wskaźnik dot. ilości sołectw objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Niewątpliwie plany zagospodarowania przestrzennego są istotnym elementem planowania polityki rozwoju gmin. Mając na uwadze powyższe, za pożądane należy uznać podejmowanie przez gminy dalszych działań w tym zakresie. Z uwagi z kolei na problem wykazany w poprzedniej części *Sprawozdania* odnoszący się do czasookresu prowadzenia przez WIOŚ analiz dotyczących stanu czystości wody w rzece San, za uzasadnione należy przyjąć

rozwiązanie, aby w kolejnych okresach sprawozdawczych, analogicznie jak w niniejszym, każdorazowo wskazywać ostatnie, najbardziej aktualne udostępniane przez WIOŚ dane.

Wsparcie projektów w ramach ustalonych w *RPO WP 2014-2020* preferencji dla interesariuszy *PSRB*¹⁰⁶

W 2017 r. zostały podpisane umowy o dofinansowanie w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* dotyczące poddziałania 4.3.1 *Gospodarka ściekowa* oraz działania 4.4 *Kultura*. Wsparcie otrzymało 6 projektów zgłoszonych przez podmioty z obszaru objętego *PSRB*, których całkowita wartość wynosi **34 644 632,63 zł**, a dofinansowanie **22 306 164,19 zł** (tabela nr 12).

Tabela nr 12. Wykaz podpisanych przez podmioty z obszaru *PSRB* umów o dofinansowanie w ramach działań i poddziałań objętych preferencjami punktowymi *RPO WP 2014-2020*.

Nazwa beneficjenta	Tytuł projektu	Nazwa działania	Wartość projektu	Data podpisania umowy
Gmina Bircza	Rozbudowa, przebudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków sanitarnych oraz przepompowni sieciowych kanalizacji sanitarnej w miejscowości Bircza	4.3.1. Gospodarka ściekowa	6 536 580,02 zł	30.03.2017 r.
Gmina Solina	Rozwój gospodarki ściekowej w Gminie Solina – rozbudowa oczyszczalni ścieków oraz budowa kanalizacji ściekowej w aglomeracji Solina.	4.3.1. Gospodarka ściekowa	11 486 672,79 zł	30.03.2017 r.
Gmina Zagórz	Kompleksowa	4.4. Kultura	8 562 142,67 zł	31.05.2017 r.

¹⁰⁶ Dane dotyczące wykorzystania preferencji stworzonych w WFOŚiGW dla interesariuszy z obszaru *PSRB* zostały wykazane przy analizie wskaźników w pierwszej części niniejszego opracowania.

	ochrona dziedzictwa kulturowego na terenie MOF Sanok-Lesko – adaptacja ruin Zespołu Klasztornego Karmelitów Bosych na centrum kultury w Zagórze			
Gmina Solina	Przebudowa i rozbudowa istniejącego budynku usługowego w miejscowości Myczków wraz z dostosowaniem części pomieszczeń do funkcji Regionalnego Centrum Kultury	4.4. Kultura	854 949,75 zł	16.08.2017 r.
Parafia Prawosławna pw. Św. Archaniola Michała w Zagórze	Rewaloryzacja, zabezpieczenie i poprawa warunków udostępnienia zabytkowej cerkwi Świętego Archaniola Michała w Zagórze	4.4. Kultura	2 711 835,96 zł	11.08.2017 r.
Ustrzycki Dom Kultury	Kompleksowa modernizacja, odnowa i ochrona budynku Ustrzyckiego Domu Kultury w Ustrzykach Dolnych wraz z digitalizacją/ udostępnieniem zasobów informacyjnych	4.4. Kultura	4 492 451,44 zł	20.11.2017 r.

Źródło: Centralny System Teleinformatyczny SL 2014 (stan na 31 grudnia 2017 r.).

Dodatkowo w dniu 28 marca 2017 roku została podpisana umowa na realizację projektu „Podkarpacki System Informacji Przestrzennej (PSIP)” w ramach

Działania 2.1 *Podniesienie efektywności i dostępności e-usług* współfinansowanego z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020*. Całkowita wartość projektu wynosi: **177 768 020,60 zł**, a dofinansowanie: **151 084 821,85 zł**. Beneficjentem projektu jest Województwo Podkarpackie, a projekt realizowany jest m.in. na terenie gmin: Czarna, Lutowiska i Ustrzyki Dolne.

Ponadto w dniu 14 lutego 2017 roku w ramach Działania 2.1 *Podniesienie efektywności i dostępności e-usług* współfinansowanego w *Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego 2014-2020* podpisano umowę na realizację projektu „Podkarpackie e-biblioteki pedagogiczne”. Całkowita wartość tego projektu wynosi: **3 470 437,33 zł**, a dofinansowanie: **2 905 246,69 zł**. Beneficjentem projektu jest Województwo Podkarpackie. Dzięki jego realizacji wsparcie otrzymała m.in. biblioteka w Ustrzykach Dolnych.

Podsumowanie

Niniejsze *Sprawozdanie roczne z realizacji wskaźników Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w 2017 r.* przedstawia działania podejmowane przez gminy, Samorząd Województwa Podkarpackiego oraz pozostałych interesariuszy *PSRB*.

Dokument ten cechuje się aktualnością oraz dokładnością raportowanych danych. Przeprowadzona analiza wyeliminowała bowiem sytuacje w których możliwe byłoby dwukrotne wykazywanie przez gminy tych samych przedsięwzięć, a podwójna weryfikacja otrzymanych dotychczas materiałów ujawniła ewentualne uprzednie omyłki oraz rozbieżności, co znalazło swoje odzwierciedlenie w niniejszym materiale. Tym samym stworzony dokument przedstawia rzeczywisty obraz zmian zachodzących na terenie objętym oddziaływaniem *Programu*.

Analiza wskaźników monitorujących realizację *Programu* w 2017 roku dowodzi, że ich zdecydowana większość notuje przyrost wartości. Sytuacja taka stanowi podstawę do przyjęcia pozytywnej oceny stopnia realizacji *PSRB*. W dalszym ciągu konieczne jest jednak podejmowanie działań przez wszystkich interesariuszy *Programu* zmierzających do stworzenia warunków i narzędzi ułatwiających montaż finansowy niezbędny dla realizacji pozostałych zaplanowanych w ramach *PSRB* działań. Dalszych analiz oraz podejmowania kolejnych prób rozstrzygnięcia wymagają również napotkane w przypadku niektórych wskaźników problemy natury metodologicznej. Ich analizie poświęcone zostanie zlecane przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego badanie, którego celem będzie ocena obecnego systemu monitoringu *PSRB* oraz stworzenie dodatkowej listy wskaźników.

Realizacja *Programu* w 2017 roku była możliwa dzięki zaangażowaniu wielu podmiotów m.in. jednostek samorządu terytorialnego uczestniczących w *Programie*, Samorządu Województwa Podkarpackiego oraz innych instytucji publicznych, których wsparcie finansowe, merytoryczne lub organizacyjne przyczyniło się bezpośrednio lub pośrednio do realizacji zakładanych celów *PSRB*.

W monitorowanym okresie Samorząd Województwa Podkarpackiego przeznaczył kwotę **394 000 zł** na inwestycje związane z budową i modernizacją dróg dojazdowych do gruntów rolnych, udzielono także dotacji na odnowę i przebudowę dróg wojewódzkich, a także budowę i remonty chodników w ciągach dróg wojewódzkich dla gmin uczestniczących w *PSRB* na łączną kwotę **1 065 356,86 zł**.

Samorząd Województwa Podkarpackiego w 2017 roku przeznaczył również dotację celową w wysokości **170 000 zł** na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa podkarpackiego. Ponadto przeznaczył kwotę **1 278 006,34 zł** na projekt „Podkarpacki Naturalny Wypas II”, który swoim zasięgiem objął również podmioty z obszaru *PSRB*.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie w 2017 roku udzielił wsparcia finansowego na rzecz podmiotów z terenów objętych *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad* na kwotę **147 603 22,25 zł**. Były to dotacje oraz pożyczki na inwestycje z zakresu m.in. infrastruktury służącej poprawie dostępności i ochrony środowiska.

Gminy z obszaru *PSRB* uzyskały także dotacje ze środków *PROW 2014-2020* w wysokości **9 427 528 zł** (łącznie wartość podpisanych umów: **14 817 746,82 zł**), przeznaczone na budowę, przebudowę lub wyposażenie obiektów budowlanych służących zaopatrzeniu w wodę lub odprowadzanie i oczyszczanie ścieków w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii”.

Z danych otrzymanych od Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych wynika, że Lasy Państwowe partycypowały finansowo kwotą **674 144,30 zł** w realizacji inwestycji dotyczących przebudowy, budowy, remontu dróg będących na obszarze *PSRB*, a ponadto RDLP w Krośnie wsparła przedsięwzięcia z zakresu turystyki na łączną kwotę **624 204,50 zł**.

Podkarpacki Urząd Wojewódzki w Rzeszowie poniósł wydatki inwestycyjne związane z utrzymaniem przejść granicznych, które wyniosły **1 999 315 zł**.

Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie udzielił dotacji bezzwrotnej w zakresie rozwoju edukacji przedszkolnej na kwotę **1 129 903,16 zł**, a także na poprawę dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej w kwocie **1 629 216,72 zł**.

Ze względu na możliwe do uzyskania wsparcie z Funduszy Europejskich w ramach krajowych i regionalnego programu operacyjnego na działania wpisujące się w realizację *Programu*, a także deklarowane przez gminy rozpoczęte, ale w chwili obecnej nieukończone jeszcze, inwestycje wpisujące się w zakres niektórych wskaźników, można założyć dalszy ich wzrost w kolejnych okresach sprawozdawczych.

Na przyszłe efekty *PSRB* będzie miał również wpływ proklamowany w lutym br. przez stronę rządową *Program dla Bieszczad*¹⁰⁷, którego założenia są w dużej mierze oparte na doświadczeniach *PSRB*. Mając na uwadze powyższe, podejmowane na wszystkich poziomach tj. centralnym, regionalnym i lokalnym działania na rzecz Bieszczad będą się wzajemnie uzupełniać powodując wartość dodaną podejmowanych interwencji, a tym samym pozytywnie wpłyną na tempo wdrażania oraz efekty obu *Programów*.

Dodatkowo pamiętać należy, że *Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wykazuje zbieżność terytorialną oraz tematyczną z *Programem Strategicznym „Błękitny San” (PSBS)*. Oznacza to zatem, że interwencje podejmowane w obu *Programach* wzajemnie się przenikają i uzupełniają, a wspólnie tworzą efekt synergii. Tym samym zmiany zaobserwowane w 2017 roku w ramach *PSBS* mają również swoje oddziaływanie na obszar objęty *PSRB*.

¹⁰⁷ W dniu 18 września 2018 r. podpisano protokół z negocjacji pomiędzy stroną rządową a samorządową, akceptujący poszerzenie katalogu przedsięwzięć podstawowych wskazanych w art. 6 ust. 1 pkt. 1 Kontraktu Terytorialnego o przedsięwzięcie pn. „Program dla Bieszczad”. Uroczyste podpisanie Aneksu nr 4 do Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Podkarpackiego, zawierającego uzgodnione zmiany, nastąpiło w dniu 1 października 2018 roku w Polańczyku.